

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

DE || LIBERTATE || CHRISTIANA ||

Lensaeus, Johannes

Antverpiae, 1590

De Christiana Libertate Liber Quintvs. Continens viam modum recuperate
per Christum libertatis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46059](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46059)

fortioribus nocere non possunt. Denique confidenti in Domino dictum est: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Signa quoque hæc credentium dixit fore, vt serpentes manu mulceant; venena his atque omne mortiferum, etiãsi biberint, nocere non possint. Et hic quidem fit libri quarti finis: vt instituto alterius tractationis initio, quãnam ratione de tam multiplicibus seruitutis nostræ malis erui queamus, deinceps consideremus.

Marci 16.

DE
CHRISTIANA
LIBERTATE
LIBER QVINTVS,

*Continens viam & modum recuperatæ
per Christum libertatis.*

PROOEMIUM.

I posteaquam generis nostri deplorandam funestamq. seruitutem ostendimus, quinto nunc loco eius excutiendæ rationem commonstremus: ad ipsum, vt arbitror, rerum ordinem, tractationis formã ac seriem accommodauerimus. Siquidem cum in calamitosam seruitutis conditionem quispiam incidit; simul vt hoc senserit, nihil habere solet prius, nihil in votis potius, quàm vt dissoluendæ eius certam possit viam rationemque prouidere. est autem ea nobis non nostra industria reperta, neque vlla humana vi constituta; sed inuenta diuinitus, sapientiæque ac benignitatis æternæ quadam impressione consignata: vt & in re esset

164 DE CHRISTIANA LIBERTATE
manifesta ac facili, & occulta interim ad recuperandam
libertatem gratiæ virtute, mirificè omnino conduce-
ret. Quid enim Agni illius māsuetissima humillimaque
patientia illustrius? quid item ea ipsa, propter latentem
sub ea diuinitatis virtutem maiestatemque, validius
ad conterenda humanæ vincula seruitutis? Ipse enim
Agnus est Dei, qui tollit peccata mundi: ipse idem
ille de tribu Iuda, qui draconem in omnes sæuientem
inuisitata ratione deuicit: factus homo, vt mortem gustare
posset, qui Deus erat, vt eam debellaret.

CAPVT I.

*Quàm idoneus nobis ad recuperandam libertatem
Dux è celo missus sit.*

NOSTRÆ igitur libertatis auctorem, Christum Dei & hominis filium, consilio diuinae
miserationis accepimus. Idoneum profusè
per quem antiquæ captiuitatis vincula sol-
uerentur. quòd & placare offensum Patrem solus pos-
set, & tyrannum generis nostri oppressorem, poten-
tissimè debellare. Cùm enim Deus esset ex Deo verus
simulque homo innocentissimus, ipso etiam plenissi-
mo gratiæ fonte exuberans: quid in eo desiderari po-
tuit, vel ad pretij magnitudinem, vel ad doctrinæ salu-
britatem, vel ad vtilitatem exempli, vel ad vincendam
virtutem, consulendique rationem? Quocirca Deus
Pater, hoc ipsum nobis in nostro assertore & liberato-
re commendans, loquitur per Itaiam & dicit: Ecce ser-
uus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit
sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum.
Iudicium gentibus proferet: non clamabit, neque ac-
cipiet personam: nec audietur vox eius foris. Calamum
quassatum non conteret, & linum fumigans non ex-
stinguet. in veritate educet iudicium, non erit tristis
neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium; &
legem

Cap. 42.

legem eius-insulæ expectabunt. Igitur serui formam Filius Dei suscepit, in eaque usque ad probrosam mortem Patri sese obedientissimum præstitit; ut huius merito tantæ submissionis, veram nobis libertatem reuocaret. Complacuit certè sibi in illo Deus Pater: tum quòd in eo displicere nihil potuerit, in quo iustitiam omnibus numeris absolutam perfectamque virtutum pulchritudinem conspexit: tum quòd qui talis esset, is demum esset idoneus per quem vitium generis humani corrigeretur, ob quod in opere suo sibi Pater quodammodo displicebat. Ad docendum verò consulendumque miseris, quàm aptus futurus esset, ex consequentibus licebit agnoscere. Non erit, inquit, ad *Ibidem.* sui ostentationem vanus declamator, sectatorque auræ popularis: non in doctrina tradenda humanis seruiet affectibus: non erit contentiosus, nec ferox: sed neque tristis erit, neque turbulentus. Quomodo enim tristis videri potuisset seu tetricus, qui capriuis libertatè, qui ægris sanitatem, qui mortuis vitam, beatamque immortalitatem ac pacem iucundissimo Euangelio nunciaret? qui beneficiis innumeris ad se confugientes afficeret, & ad largiendum dirandumque manus semper haberet exporrectas? Turbulentus verò, qui iræ atque indignationis impetu huc illucque raperetur, esse non potuit; qui esset contrà mansueuissimus, omniumque iniuriarum patientissimus. Porro homines imbecillos, & instar arundinis, à diabolo conculcatos & contractos vitiorum prauitate; hac, inquit Propheeta, benignitate, & eorum salutis amore suscipiet: hac arte & industria sapientiaque tractabit, ut non modò non conterantur, pereantque grauiùs; verumetiam aligentur, foueantur, solidentur, confirmenturque: & in quibus vel exigua fidei scintilla relucebit, calorque fumabit, non modò hos non exstinguet, ut errent perniciosiùs; verumetiam maiorem in illis fidei & chari-

tatis flammam excitabit. Non enim volet mortē peccatoris, sed magis id operam dabit, vt conuertatur & viuat. Neque similis erit Antichristi pastorum, de quibus per Zachariam Prophetam scriptum est: Et pastores eorum non parcebant eis, ac rursus: Quod moritur, moriatur; & quod succiditur, succidatur: & reliqui deuorent vnusquisque carnem proximi sui. Sed erit ille omnino, qui aliàs loquitur apud Prophetam: Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum qui lassus est verbo. & iterum: Spiritus Domini super me: Ideo vnxit me, vt prædicarem mansuetis, medelam afferrem contritis corde, promulgarem captiuis libertatem, publicarem annum beneplaciti. Hoc igitur spiritu instructus, hisque præditus nobilissimis dotibus, idoneus fuit prorsus, per quem iustitiæ libertas, peccato fugata, reduceretur, rursusque in terris, proturbato tenebrarum principe, sedem aliquam obtineret. Ne verò aut propter seueritatem nolite, aut propter imbecillitatem vincere tam sæuum aduersarium non posse putes: audi quod de eodem scriptum, illo ipso Isaia vaticinate, legitur: Dominus sicut fortis, siue vt gigas egredietur; & sicut vir præliator suscitabit zelum: vociferabitur & clamabit: contra inimicos suos confortabitur, seu conualescet. Tacui semper, silui, patiens fui: sicut parturiens loquar: Dissipabo & absorbebo simul: desertos faciam montes (superbiæ videlicet, vt fiant valles miseræ) & colles, & omne germen eorum exsiccabo: & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam. & educam cæcos in viam quam nesciunt: & in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam. ponam tenebras coram eis in lucem, & praua in recta. Vnde optimè perspici potest, inquit Cyrillus, quo tempore multitudo gentium in errore versabatur, cum illos Satan dissiparet atque dispergeret, & tenebris peccati quasi denigraret, à cognitione que

*Cap. 12.**Isaia 50.**Isaia 61.**Cap. 42.**In illum Isaia locum.*

tionēque Domini abduceret: quis tum naturā & verē
vniuersorum sit Deus. succurrere illis quidem voluit,
sed rem produxit, & patienter tulit; sine dubio exspe-
ctans commodum tempus auxiliij ferendi. Quod vbi
aduenit, tunc bellum intulit his qui nos vicerunt, & ab
eorum malitia abripuit, opemque attulit & seruauit,
proprioque nos iugo subdidit. Itaque præterlapsis re-
trò temporibus, dilaceratis terræ incolis, & Satana leo-
nis in morem omnes deuorante, Tacui, inquit; num
etiam semper tacebo & sustinebo?

CAPVT II.

*Quòd ad recuperandam libertatem duplici nobis
Christus ratione consuluit.*

PRINCIPIO autem statuendum illud omnino est,
P auctorem salutis nostræ Christum, duplici nobis
ratione ad libertatem recuperandam consuluisse. qua-
rum altera in exemplo sita est, altera in sacramento:
sed mox vtrumque diabolus per varias hæreses de-
struere conatus est. siue enim illæ naturæ humanæ ve-
ritate. n ex toto vel ex parte sustulerunt; siue detraxe-
runt diuinitatis proprietatem; hac via certissimè aut
Sacramenti virtutem nullam reliquerunt, aut fallaci
duntaxat illuserunt virtutum humanarum exemplo.
Nec initio quidem nascentis religionis defuere, qui
solo exemplo atque doctrina, Christum nobis pro-
fuisse putarent. velut Iudaizantes Christiani, qui Apo-
stolorum ætate Christum recipiebant; sed vt docto-
rem cui crederent, non vt redemptorem cui fiderent,
iustitięque & salutis auctorem. quibus Pelagiani mul-
tum similes, quid aliud magna ex parte, quàm redem-
ptionis Sacramentum violarunt? Naturæ enim vitiate
& labefactatæ, peccati que & diaboli seruituti manci-
patæ & addictæ, dum plus æquo tribuunt ad bene iu-
steque viuendum, crucis virtutem euacuant; audireque

*Lib. 5. contra
Jul. cap. 9.*

merentur, si per legem seu per naturam solius cognitione legis adiutam, est iustitia: ergo gratis Christus mortuus est. cuius morti non plus multo relinquunt, quàm exempli vilitatem ad excitandum atque inflammandum. Tolle, inquit Iulianus, exempli causam; tolletur & pretij, quod pro nobis factus est. Cui respondens Augustinus, Non est mirum, inquit, quod solum exemplum in Christo ponis, qui præsidium gratiæ, quo erat plenus, oppugnas. Nam remissionem quidem peccatorum, pretio Domini sanguinis assignabant, quam sanguini hircorum atque taurorum, magno errore, Iudaizantes ascribendam arbitrabantur. Suam autem Pelagianus Cælestius sententiam, in ea epistola quam scripsit ad Demetriadem virginem, satis expressit, cum his utitur verbis: Si ante legem, ut diximus, & multo ante Domini nostri Salvatoris aduentum, iuste quidam vixisse & sanctè referantur; quãto magis post illustrationem aduentus eius, nos id posse credendum est, qui instructi per Christi gratiam, & in meliorem hominem renati sumus? qui sanguine eius expiati atque mundati, illiusque exemplo ad perfectam iustitiam incitati, meliores illis esse debemus, qui ante legem fuerunt; meliores etiam quàm fuerunt sub lege? In hisce Pelagiani hominis verbis, non quiuis, opinor, facillè venenum inesse suspicabitur. Sed qui priora legerit, non dubitabit eum dicere, per naturam posse nos quidem iuste & sanctè viuere, sed gratia Christi adiutos, idem posse faciliùs: ideoque magis etiam id operam dare debere. Gratiam verò eius in eo ponit, quòd non in bonos homines; cum bonos iustosque fuisse multos solius naturæ vi suprâ docuerit; sed quòd in meliores homines regeneremur. Deinde in remissione peccatorum, qua per Christi sanguinè expiamur atque mūdāmur. Denique in eo quòd exemplo eius ad perfectam iustitiam incitamur. Id quod & aliis eiusdem

Epistola

Epistolæ verbis, Christi volens commendare beneficium, quo vetus homo liberatur, inculcat in hunc modum: Christus, inquit, credentibus sibi, primò omnia per baptismum peccata dimittit. deinde imitatione sui, ad perfectam incitat sanctitatem; & vitiorum consuetudinem, virtutum vincit exemplo. Ecce, inquit Augustinus, quomodo vult intelligi adiuuari eos qui sub lege peccant, vt per gratiam Christi iustificati liberentur: tanquam eis non sufficiat sola lex, propter nimiam peccandi consuetudinem, nisi Christi accedat non inspiratio charitatis per Spiritum sanctum, sed intuendum & imitandum in doctrina Evangelica virtutis eius exemplum. Hæc igitur Pelagianorum doctrina pestilentissima fuit. Postea verò Bernardi ætate, ea quoque hæresis exorta est, dnce quodam Petro Abelardo, qua assereretur Christi beneficio non esse hominum genus à diaboli potestate & tyrannide liberatum; sed solo nobis exemplo consultum esse: propterea quæ duntaxat filium Dei carnem suscepisse, vt cæcis mortalibus viam salutis ostenderet, vt doctrina illuminaret, vt exemplo virtutum excitaret, sui quæ officij commonefaceret; vt denique passione & morte sua ad redandum inuitaret atque accenderet. Quod si ita est, quid antiquis Christus non paucis profuit iustis, quos neque in natura nostra docuit, neque exemplo excitauit? Atqui & illi per gratiam Domini nostri Iesu Christi saluati sunt, sicuti & nos, teste Apostolo

*Lib. de gratia
Christi, c. 39.*

Ahor. 15.

*Serm. 1. de
passione Do-
mini.*

neque cuiquam omnino sanctorū, nisi in redemptione Domini nostri Iesu Christi, salus & iustificatio fuit, sic ille. Sanè futuræ in Christo vitæ & mortis contemplatio mouerit eos qui spiritu prophetico clariùs illa futura præuidebant, sicuti nos eorundem præteritorum mouet commemoratio. at simplicioribus iustis, & implicita quadam fide uiuentibus, præsertim cum & rarior & obscurior esset de venturo Messia prædicatio, quid præclaræ conuersationis & probrosissimæ mortis ignorata adhuc exempla profuerunt? non enim illius probatur opinio, uti neque diuo Bernardo probata est, qui aliquando asseruit omnes antiquos iustos, quotquot uidelicet Christi aduentum præcesserant, tantam omnino habuisse præscientiam futurorum, ut nullus vel simplicium iustorum quicquã ignorauerit ex omnibus quæ modò nobis Euangelica pandit historia, exempli gratia, Verbum incarnatum, partum virginalem, doctrinam Saluatoris, miracula, crucem, mortem, sepulturam, descensum ad inferos, resurrectionem, & ad cælos ascensionem, sic omnino omnibus illorum temporum iustis, & apertè omnia, & distinctè singula fuisse præcognita, quemadmodum suo sunt tempore post exhibita, & modò cognita nobis: adeò ut nec iusti fuerint, nec salui sint, quibus ita clara omnia & perspicua non fuerunt. hoc enim commentum si recipitur, fatèdum est antiquis temporibus aut pererram fuisse salutem, aut non sine iniuriâ noui Testamenti, nimium numerosam perfectionem: omnesque perfectos, omnes existisse Prophetas, quotquot ab aduentu Domini retrò iusti & salui fuère. Quod si Prophetæ ipsi, & qui illustriores videbantur in illo populo, non omnes omnia æquè perspecta habuerunt, sed alij plus, alij minus, quantum cuique spiritus dabat, qui singulis diuidit prout uult: quanto magis simpliciores quique iusti, sine detrimento salutis, saluationis

tempus,

tempus, modum & ordinem nescire potuerunt, quæ tamen certa spe & fide, vii promissa fuerant, firmissimè tenuerunt? Vt enim hodieque multi in populo Christiano, vitæ æternæ seculique futuri præmium & indubitanter credunt & sperant constanter, & arden- ter desiderant; formam tamen ac statum, ne cogitare quidem vel tenuiter norunt: ita iusti complures ante Saluatoris aduentum, Deum omnipotentem tenentes & diligentes, eundemque suc salutis gratissimum promissorem, credentes in promissione fidelem, sperantes certissimum redemptorem; in hac fide & expectatio- ne saluati sunt, tametsi quando & quo modo quòve ordine salus promissa præstaretur, ignorarent. Cùm igitur salutem illi consecuti sint, neque eam consequi nisi Christi beneficio potuerint (non enim est in alio vlllo salus) efficitur, eum non exemplo, sed Redemptio- nis admirabili sacramento, eiusmodi hominibus pro- fuisse, Quanquam & ipsa exempli vtilitas fructusque omnis sine sacramenti virtute non constet. atque ij qui sine sacramenti operatione, humilitatis mutuique amoris virtutes è solo putèt exemplo posse elici, haud secus facere videantur, quàm si aut sine fundamento ædificare, aut super inane pingere velint. Corruptis si- quidem vitiatisque antiqui serpentis veneno mortali- bus, quamlibet clara veritatis prædicatio, quantumuis excellens virtutis exemplum, odor est mortis in mor- tem: potiusque cum detrimento salutis quàm cum iu- stitiæ fructu cognoscitur, si non altiùs misereatur per crucis sacramentum salutis auctor, captiuorum redem- ptor, & nostrarum medicus animarum. Volo, inquit Bernardus, totis nisibus humilem sequi Iesum; cupio eum qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, quibusdam brachiis vicariæ dilectionis amplecti: sed oportet me & agnum māducare Paschalem. nisi enim manducauero carnem eius, & biberò eius sanguinem,

non

*Epist. 189. ad
Innocentium
Papam contra
errores Petri
Abelardi.*

1. Timoth. 3.

non habebō vitam in memetipso. Panis enim hic est verus qui de cælo descendit, & dat vitā mundo. Itaque nec humilitatis exempla, nec charitatis insignia, præter redemptionis sacramentum sunt aliquid; vti neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus de quo sacramento loquens Apostolus, Magnum, inquit, omnino pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatū est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gētibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. huius vim sacramenti, qua perditæ hominum animæ liberantur, etiam baptizati paruuli nullo suæ vocis, sed salutis testimonio, vehementer clareque confirmant. Quid enim tantillæ ætati exempla, quid doctrina conferre possit? & tamen regeneratos lauacro salutari, in regnum cælorum admitti credimus: quò nemini patere aditus posset, nisi ianuam Christus suæ crucis clauere referasset. An fortè censendum est, paruulos primi peccati contagio, in ipso statim exordio vitæ potuisse infici, & eosdem Christi merito nō posse occulta gratiæ infusione renouari? Planè quod ait Augustinus verissimum est: Sicut ille in quo omnes viuificabuntur, præterquam quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis sic & ille in quo omnes moriuntur, præterquam quòd eis qui præceptum Domini, volūrate transgrediuntur, imitationis exemplum est; occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ, tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Vt igitur nocuit Adam hominibus ex se nascituris, non solo exemplo, solaque ostensione peccati, quod innumerabiles ignorarunt, multi per ætatem nec scire potuerunt: ita Christus nobis ad iustitiam & vitam non sola virtutis ostensione profuit, sed altissimo suæ mortis sacramento. Sicut enim per

vnum

*Cap. 9. lib. 1 de
peccat. meritis
& remis.*

vnum hominem peccatum intrauit in mūdum, ita per *Roman. 5.*
 vnum hominem iustitia reddita est mundo: & sicut in
 Adā omnes moriūtur, ita & in Christo omnes viuifi-
 cabuntur. Quid porrò nobis toties in diuinis literis &
 & aperte & in vmbis, sacrificiū crucis, hostia, recon-
 ciliatio, pretium sanguinis, meritum, redemptio, aliaq.
 eiusmodi commendantur: si præter institutionem &
 commonitionem exempli nihil in Christi morte spe-
 ctare debeamus? Scilicet frustra atque ex errore Pau-
 lus in eo duabus præcipuè epistolis elaborat, vt vim
 crucis demonstret, & ad delenda peccata quæcunque
 commissa sunt, & ad vires hominū infirmas recrean-
 das, ne deinceps committantur. hoc enim agitur in ea
 epistola quæ scripta est ad Romanos; illud in epistola
 ad Hebræos. Denique inter Christi mortem & san-
 ctorum, nihil discriminis detestanda hæresis illa con-
 stituit: quod est religionem Christianam conculcare,
 neq. cur Christus mortuus sit & crucifixus, agnoscere.
 Rectè verò & Christianè prorsus Leo Pōtifex: Quā- *Epist. ad Leo-
nem Augustinū*
 nis in conspectu Domini multorum Sanctorum pre-
 tiosa mors fuerit, inquit, nullius tamen insontis occisio
 propitiatio fuit mundi. accepere iusti, non dedere co-
 ronas: & de fidelium fortitudine, exempla nata sunt
 patientiæ, non dona iustitiæ. Singulares quippe in sin-
 gulis mortes fuerunt: nec alterius quisquam debitum
 suo funere soluit: ùm inter filios hominum solus Do-
 minus noster Iesus exstiterit, in quo omnes crucifixi,
 omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam suscitati,
 Hinc opinor & Ambrosium dixisse in fine libri sexti
 in Lucam: Aliæ cruces nihil mihi prosunt; sola crux
 Christi mihi utilis est; & verè utilis, per quam mihi
 mundus crucifixus est, & ego mundo. Gloria enim *Serm. 16. de
passione Do-
mini, & ser-
mones 14.*
 nostra, caput & origo beatitudinis, libertas & corona,
 Crux est, ait D. Chrysostomus hom. 55. in Matthæū.
 Itaque Saluator noster (quemadmodum supradictus
 Pontifex

Pontifex alio in sermone scriptum reliquit) vniuersis in se credentibus & sacramentum condidit & exemplum: vt vnum apprehenderent renascendo, alterum sequerentur imitando. hoc enim docet beatus Petrus Apostolus dicens: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius; qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius; qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniuste; qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiae viuamus. Quibus verbis beatus Apostolus ita commemorauit exemplum innocentiae & patientiae Christi, vt tamen & sacramentum diligenter expresserit in eo, quod peccata ipse Christus nostra pertulerit in corpore suo super lignum; ad eum effectum, vt peccatis mortui, iustitiae viueremus. Ideo huius virtute sacramenti non solum datur credentibus remissio peccatorum, verum etiam incredulis fides, & sceleratis poenitentia salutaris. Quod euidenter satis in latrone altero monstratum est, cuius vsque ad crucem ipsam scelerata vita durabat. Quae enim istam fidem exhortatio persuasit? quae doctrina imbuit? quis praedicator accendit? non viderat prius acta miracula, cessauerat tunc languentium curatio, caecorum illuminatio, viuificatio mortuorum: ea ipsa quae mox erant gerenda, non aderant. & tamen eum confitetur etiam regem, quem sui supplicij videt esse consortem. Inde ergo oriebatur hoc donum, vnde accepit fides ipsa responsum: Hodie mecum eris in Paradiso. Dixerat enim Dominus noster, crucis mortisque suae virtutem ostendens; Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. hoc ipsum sacramentum Dominicae mortis, Isaias Propheta cum saepe alias, tum luculenter satis ostendit, vbi alloquens Filium Patris; Dedi, inquit, propitiationem tuam, id est,

.Cap. 43.

tuae propitiationis & reconciliationis fructum Ægyptum & Æthiopiam & Saba pro te, ex quo honorabilis factus es in oculis meis & gloriosus. Ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua: noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriēte adducam sementuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, da: & Austro, noli prohibere: affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. Igitur, quemadmodū ait D. Augustinus, Christus Dominus seminato quantum per eius oportebat præsentiam Evangelio, passus est, mortuus est, resurrexit: passione ostendens, quid sustinere pro veritate; resurrectione, quid sperare in æternitate debeamus: excepta tamen, inquit, altitudine Sacramenti, qua sanguis eius fusus est in remissionem peccatorum. Sed ea primū quæ exempli sunt, exsequamur.

Cap. 49. lib.
18. de ciuitate
Dei.

CAPVT III.

Quod Deus, ut eum nosse atque exemplum eius imitari facilius possemus, seipsum visibilem conspicuumq; hominibus in homine præbuerit.

HUMANÆ infelicitatis caput, & scelerum fons atque origo, Dei vnus erat ignoratio. hæc infinitam falsorum deorum turbam, & prodigiosos inuexit cultus: atque hinc in omne vitiorū genus, cæcos mortales demersit. Initium enim fornicationis, ait Sapiēs, *Sapient. x4.* est exquisitio idolorum; & adiuentio illorum, corruptio vitæ est. Sic proinde vera ignorabatur diuinitas, vt non facilis ratio suppeteret, ad eius cognitionem & cultum homines reuocandi: propterea quod corporeis iam dediti sensibus, magisque carne quàm spiritu & mente viuentes, visibilium speciem propensius sequerentur: ad spiritualia verò & diuina, tāquam læsa oculorum acie, caligarent. Cū enim in vitiorum ac voluptatum stoliditatem corruissent homines, nihilque aliud

aliud aspicerent quàm voluptates & concupiscentias
 carnis: in quas res animum penitus defixerant, in his
 diuinitatem quoque inesse censebant; ac pro varietate
 perturbationum, numerosos sibi finxere deos. Eo ca-
 citatis humanæ vitio effectum est, vt illi quoque ipsi
 qui se totos ad rerum latentium inuestigationem, ex
 manifestarum contemplatione compararant; in opere
 visibili harerent, in eoque conquiescerent, dum hinc
 ad inuisibilem transferri debuissent opificem, de qui-
 bus à Sapiente scriptum sic est: Vani sunt omnes ho-
 mines; in quibus non subest scientia Dei: & de his que
 videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est
 neque operibus attendentes, agnouerunt quis esset ar-
 tífex, sed aut ignem seu spiritum, aut citatum aërem,
 aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem,
 aut Lunam, rectores orbis terrarum. Deos putauerunt.
 Quorum si specie delectati, deos putauerunt; sciant
 quanto speciosior his dominator eorum est. Speciei
 enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem
 & opera eorum mirati sunt; intelligat ab illis, quoniam
 qui hæc fecit, fortior est illis. A magnitudine enim spe-
 ciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit eorum creator
 videri. Sed tamen de his, inquit, minor est querela.
 Errant enim quidem, sed tamen Deam quærentes, &
 volentes inuenire. Etenim cum in operibus illius con-
 uersentur, inquirunt & persuasum habent quoniam
 bona sunt que videntur. Verum ex altera tamen parte,
 est cur eis nõ debere videatur ignosci. Si enim tantum
 valuerunt vt possent æstimare sæculum; quomodo
 huius dominum non facilius inuenerunt? Ad hos quoque
 pertinebat, quod Isaias ex totius generis persona luge-
 bat dicens: Palpauimus sicut cæci parietem, & quasi
 absque oculis attrectauimus. Impegimus in meridie,
 quasi in tenebris, & in caliginosis quasi mortui. Quid
 enim rerum diuinarum relucens in opere Dei veritas,
 aliud

Cap. 13.

Cap. 59.

bms

aliud quàm merities fuit? Non enim quia præ cæcitate non videtur, idcirco non relucet: cùm scriptum sit: *Ioannis 1.*
 Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non apprehenderunt. At densior illos ignorantia caligo cæcauerat, qui effecta hominū manu simulacra colebant. Neque enim fœdior esse queat mētis humanę deiectio, quàm si sese operi suo tanquam Deo subijciat. Hoc Isaias expressit apertissimè, cùm ait: *Cap. 2.* Et repleta est terra eius idolis, opus manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum: & incuruauit se homo, & humiliatus est vir. tanquam diceret Propheta, rei volens indignitatem ostendere: homo quem Deus ad imaginem suam fecit, quem rebus cæteris rationis vi & nobilitate preposuit, quem rectum formauit, erectosque iussit ad sidera tollere vultus; ille, inquam, incuruatur, planeque sua cæcitate deijcitur, & à naturæ dignitate præstantiaque deseiscit, dum ijs tanquam diis supplicat, quos sua ipse industria formauit ac finxit. De his proinde Sapiens subiunxit eiusmodi verbis: *Cap. 12.* Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos, opera manuum hominum: aurum & argentum, artis inuentionem & similitudines animalium, aut lapidem inutilem, opus manus antiquæ, & cætera. Hoc igitur in omni illa errorum varietate humana loquitur infirmitas, à diuinis sese rebus alienatam, atque à summi boni luce longè repulsam, illuc redire non posse: & quia tamen sine Deo nolit esse, visibilem sibi aliquem Deum requirere. Quin & ij qui Philosophi periti que præ aliis habebantur, cùm eos punderet confiteri simulacra muta esse deos, hanc, cur simulacra fingerent, causam afferebant: quòd per ea responderet ac reuelaretur Deus. *Atbanas. contra gentiles.* Non enim posse inuisibile aliter cognosci, quàm per eiusmodi signa atque teletas. Quamobrem liberator noster, huic volens infirmitati mederi, cùm in natura propria conspici non

M posset.

posset, cōspicuum sese ac visibilem in nostra præbuit
 vt humana errare non posset cogitatio, etiamsi more
 suo corporea palpitans, Deo suo membra figuramque
 tribueret. Procul erat quidem Deus à perditis, sed di-
 gnatione mirabili, hōminis susceptione propinquauit,
 Sublimis erat & immēsus, imbecillas hominum men-
 tes longo nimis interuallo exsuperans; sed exinanivit
 demisitque semetipsum, formam serui accipiens. Sub-
 tiliserat, neque percipi oculo nostro, quasi puluere car-
 nalis amoris obturato, poterat: ideoque Verbum caro
 factum est, & habitauit in nobis: & quam diuinitatis
 vbiq̄ue refulgentis lucem ferre inualida nostræ men-
 tis acies non valebat, hanc velamine palpabilis carnis
 obtexit. Obtulit nunc homini, vt ait Augustinus, in-
 firmitatē; seruauit purgato postea claritatem. Denique
 quia non potuit mundus nosse Deum ex magnificen-
 tissimo creationis opere, quod summa sapientiæ ratio-
 ne potentiaque constabat, ipsa sese sapientia conspi-
 cuam exhibuit, quo percipi ab ignaris facilius posset.
 Hoc nobis luculenter satis Baruch propheta declarat.
 Cū enim antea commemorasset mirāda opera Dei
 velut quōd ingentē spatiosissimumque terræ globum
 præpararit, eumque replevit quadrupedibus & bipe-
 dibus; quōd lumen & emittat & reuocet, & illi cum
 tremore obediat; quōd & cæli & stellæ & elementa ad-
 nutum illi vt conditori ac Domino obtemperent, &
 quæ iusserit exequātur promptissimè: Cū igitur qui
 hæc posset ac faceret, verum esse demonstrasset Deum,
 neque coli alium oportere; volens intelligi nobis humili-
 terpētibus atque ipsa quoque mente nimis abiectis,
 minimè ista ad contuendum suffecisse, subiunxit: Post
 hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus
 est. Deus ergo ille qui secundum Prophetę vaticinium
 magnus est & non habet finem, excelsus & immēsus,
 de quo etiam paulo post idem Propheta dicit, Hic est
 Deus

In Psalms. 58.

cap. 3.

Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum: qui ad-
 inuenit omnem viam disciplinæ & dedit eam Iacob
 puero suo, & Israel dilecto suo: Ipse, inquam, in forma
 serui in qua minoratus est paulo minùs ab angelis, tan-
 ta se nobis vicinitate coniunxit & propinquauit acces-
 sitque, vt inter mortales mortalis ipse atque visibilis
 versaretur: rudiorum (vt sic dixerim) pietatis cognitio-
 nem sensibilibus nobis immittens. Luculentissimè ve-
 rò Isaias, quid humana postulet infirmitas, expressit
 cum sic est vaticinatus: Non faciet Dominus vltra à te
 auolare doctorem tuum, & erunt oculi tui videntes
 præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post
 tergum monentis: Hæc est via, ambulate in ea: & non
 declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram. &
 contaminabis laminas sculptilium argenti tui, & ve-
 stimentum conflatilis auri tui, & disperges ea sicut im-
 mûditiam menstruatæ. Humanum genus, inquit Gre-
 gorius, Dominus in faciem monuit, quando in Para-
 diso condito homini atque libero arbitrio stanti quid
 facere, quidve non facere deberet, indixit. Sed homo
 in Dei faciem terga dedit, cum superbiens eius iussa
 contempsit. nec tamen superbientem Deus deseruit, qui
 ad reuocandum hominem, legem dedit, exhortantes
 angelos misit, in carne nostræ mortalitatis ipse appa-
 ruit. Ergo post tergum stans nos admonuit, qui ad re-
 cuperationem nos gratiæ, etiam contemptus vocauit.
 Hæc eo in loco Gregorius. In natura igitur nostræ si-
 mili, planissimè quis & qualis esset Deus, ostendit: ac
 per ea quæ percipi sensibus poterant, ad miniculum
 cæcutientibus, gradumque infirmis præbuit ad subli-
 miora contingenda. Quænam obsecro ad hominem
 maior esse Dei potuit accessio, quàm vt sese præberet
 non modò in opere suo intelligibilem, verum etiam in
 homine nostri simillimo visibilem atque tractabilem?
 qui quod de sua diuinitate aperta voce testificabatur,

Cyrrill lib. 1. in
 Ioan. cap. 9.

Cap. 30.

3. parte pasto-
 ralis, cap. 29.

M 2 hoc

hoc dignissimis Deo & operibus & motibus evidentissimè comprobavit: ad eumque modum ea quæ infirmitatis erant, diuinæ virtutis suæ significationibus temperavit, vt etiam inter ea quæ de nostra conditionis imbecillitate patiebatur, maiestatis latentis scintillæ collucerent, quæ tanquam subitò erigerent intuentium oculos, vt non obstante eo quod viderent, altius tamè aliquid de illo crederetur. Itaque ex muliere natus, in præsepiti positus, & pannis inuolutus est. Magna hoc infirmitatis: sed stella novæ claritatis, & Magorum aduentus, maiestatem indicavit. Cùm nuptiis interesset, vinum cœpit deesse; communem hoc conditionem loquebatur: sed ex aqua vino facta, plus quàm hominem se esse monstravit. Quòd à suo discipulo se querebatur tradendum, miseram hominis imbecillitatem declarabat: sed quòd occultum discipuli propositum scire se mōstravit, posteaque & verbo quasi fulmineo quòdam ictu deiecit quærētium ferocissimam turbam, diuini in homine spiritus iudiciū fuit. Quid maioris esse potuit infirmitatis, quàm crucis supplicio affici & mori? & tamen quis quantusque esset qui illa pateretur, Sol obscuratus, & petra scissæ testatæ sunt. Frequenter itaque variisque modis suæ nos maiestatis admonuit, ne mens intuentium discipulorum, magistri infirmitate deiecta, nihil de eo supra hominē aestimaret. Non enim consideratè Lactantius scripsit, ita Christum seruasse Deo fidem, vt nunquam se Deum esse dixerit, imperitè quoque illud, Si Deum se esse prædicasset, non id fuisset de vno Deo facere præconium: nec eius qui miserat, sed suum proprium gerere negotium. Prorsus etiam verbis suam diuinitatem aperuit: velut cùm dixit: Ego & Pater vnum sumus. ego in Patre, & Pater in me est. Ac rursus: Antequam Abraham fieret, ego sum. aliisque locis compluribus. vsque ad eò vt ipsi hoc quoque Pharisei deprehenderent,

*Libro de vera
sapientia, c. 14.*

Ioannis 10.

Ioannis 8.

rent, ac ferrent grauissimè: proptereaque persequerentur Christum, quemadmodum Euangelista testatur, *Ioannis 5.* quòd non modò Sabbathum violaret, verumetiam Patrem suum diceret esse Deum, æqualem se faciens Deo. Sic, inquit Cyrillus, sentire nos Christus de se docuit, cùm ait: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum. Ad hanc verò vocis prædicationem, & illustrissima virtutum, & stupenda planeque diuina miraculorum opera accessere: quibus se (quod verbis testabatur) Deum esse, qui solus opem ferre miseris & captiuis possit, confirmabat. Quo factum est, vt mirandis eius operibus excitati etiam homines barbari & inculti, ad eum transierint; seque illi, quæadmodum Isaias Propheta prædixerat, dederint, professiq. sint illud, quod apud eundem est Prophetam: Tantùm in te est Deus, & nõ est absque te Deus. Ac rursus: Verè tu es Deus absconditus, Deus Israël saluator. Absconditus certè, tum quòd præteritis ætatibus mundo sese suasque opes quodam modo abscondisset, ignorari veram diuinitatem passus: tum quòd lucem habitat inaccessibilem, neque à vitariis & cæcis mortalibus adiri mente ac conspici, nisi illustrante ipso ac vires subministrante, possit. Postremò quia oculis corporeis obuius non est, sicuti Gentilium dij, sed tanquam latens in opere visibili atque absconditus; mentis est sedula contemplatione requirendus. Quo in studio ne parum imbecillitas humana proficeret, tandem carne assumpta patrisque in ea diuinis operibus, tanquam in oculos se nostros ingessit, vt quis & qualis esset Deus nosceremus. Ideoque cùm dixisset Dominus Moyse, Sic dices filiis Israël: Qui est, misit me ad vos: quoniam hoc non intelligebatur ab infirmis hominibus (Deus enim, vt est in seipso incommutabilis, cognosci à nobis non potest) iterum ait: Sic dices, Deus

7. 1. 1. 1.

Vide August.
Psalm. 134.
& in Canonica
eaz loannis.

Abraham, Deus Isaac & Iacob, in quibus viris totum
Israël semen intelligitur, non secundum carnem, sed
secundum fidem. Etenim ex hominibus sanctis, hu-
milibus, fidelibus, cognoscitur Deus: quos euidētibus
signis, sua protectione defendit. Vnde & Ioannes ait:
Qui est in charitate, hic nouit Deum, quia Deus cha-
ritas est. proinde qui nouit in se charitatem, hic Deum
nouit ex eo munere per quod Deo efficitur similis.
Dissimilitudo enim facit, vt Deum non nouimus, per
hoc verò facillimè cognoscimus, per quod Deo simi-
liores efficitur. Quid igitur aptius ad noscendum se-
quendumq̄ Deum, quàm Dei filius, homo factus, in
eaque natura Deo simillimus, propter excellentem
modis omnibus charitatem?

CAPVT IIII.

7. 1. 1. 1.
en agllyr
m. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1.

Testimoniis veterum superioris capituli doctrina comprobatur.

Athanasius.

NE verò tantis de rebus rationes ipsi finxisse, ac
prout nostra ferebat opinio, cōmenti aliquid esse
videamur; libet veterum quoq̄ testimonia subiungere,
quibus illa hauriuntur. Scribit igitur Athanasius in eo
libro qui est de incarnatione Verbi, hunc in modum:
Quoniam verò & idolorum vesanus cultus, & impie-
tas lactilega, orbem continebat vniuersum, Deique
cognitio occulta erat: quisnam oro debuit orbem do-
cere de Patre? num homo? At homini possibile nō erat
orbem omnem peruagari, cū nec per naturam ad
tantum sufficeret cursum, nec dignus cui de re tanta
crederetur haberi posset, neque aduersus fraudes atq̄
fallacias per se quiret obfistere. Cunctis quippe per-
culsis animo, ac diabolica deceptione & idolorum va-
nitate turbatis; quomodo possibile fuit humanam
mentem atque animum, persuadendo ad fidem incli-
nare eius qui conspicuus oculis esse nō posset? Quem
verò quisque non videt, quo pacto is aliquem in tanta
gerum

rerum perturbatione, inducere ad credendum potest? Ac quibusdam interpositis: Vnde summa cum ratione Deus mortalibus prodesse cupiens, aduenit vt homo: sumens sibi corpus illis per omnia simile atque ex inferioribus: videlicet per corporis opera sese insinuauit hominibus, vt qui illum ex eius in omnia manante prouidentia & gubernatione, intelligere & scire neglexerant, vel ex operibus ab eo in carne consummatis, verbum Dei agnoscerent in corpore positum, ac per ipsum etiã Patrem. Sicut enim magister optimus, discipulorum commodis cautè prospiciens, eos qui proficere ex maioribus nequeunt, per ea quæ infima sunt erudire non renuit: ita & Dei verbum fecit. sicut & Paulus ait: Quia enim in sapientia Dei non agno-

Hoc est, quia ex consideratione operum Dei, quæ summa ratione & sapientia constant, non potuerunt homines Deum nosse, impediti cupiditate fruendi crea-

1. Cor. 1.º

Hilarius

Augustinus

tura pro creatore : idcirco placuit Deo venire & carnem induere, vt sic salui fierent credentes. Alio vero in loco: Non poterat, inquit, inueniri Deus ab his qui cor mundum non habebant, & Verbum apud Deum Patrem videre non poterant: nisi hoc suscipiendo quod possent videre, vt per hoc ad illud lumen interius ducerentur. Idem que tractatu tertio in Ioannem: Quia Verbum caro factum est, & habitauit in nobis; ipsa natiuitate collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis nostri, vt possemus videre maiestatem eius per eius humilitatem. Sed & in eo libro quem scripsit de natura & gratia, cap. 20. Quemadmodum abstinere a cibo, inquit, non est substantia; & tamen substantia corporis, si omnino abstinetur a cibo, ita languescit, ita valetudinis inaequalitate corrumpitur, ita exhauritur viribus, ita lassitudine debilitatur & frangitur, vt si aliquo modo perduret in vita, vix possit ad eum cibum reuocari, vnde abstinendo vitiata est: sic non est substantia peccatum; sed substantia est Deus, summaque substantia & solus verus rationalis creaturae cibus: a quo per inobedientiam recedendo, & per inobedientiam non valendo capere quod debuit & gaudere, audis quemadmodum dicit: Percussus sum vt fenum, & aruit cor meum, quoniam oblitus sum comedere panem meum. hoc ille quidem eo loco. vnde colligendum est, cum per infirmitatem nimiam, cibum suum, hoc est, inuisibilem summiusque Deum, capere homo non posset, solidiorque esset ille cibus, quam vt nostrae infantiae seu potius aegritudini conueniret: quidam nobis de maiestate sua & infirmitate nostra, temperasse Deum: vt quod cibus esset, medicamento quoque vim haberet, ad educendum venenum, antiqui serpentis instillatione collectum & haustum, ex quo cibi nostri fastidio tenebamur. Quia igitur rationalis creatura, inquit idem libro tertio de libero arbitrio,

Libro 83.
quaest. 73.

Psalm. 101.

Cap. 19.

ver
aut
pec
vt
inu
vili
mo
bile
tus
hur
red
ter
caro
ip
De
sed
tute
fagi
fica
cor
illa
fit
ner
car
neu
inca
cum
ipso
fact
tate
vt
sem
De
Deo
pau

verbo

verbo illo tanquam optimo cibo suo pascitur, humana
 autem anima rationalis est, quæ mortalibus vinculis
 peccati pœna tenebatur, ad hoc diminutionis redacta,
 vt per coniecturas rerum visibilium, ad intelligenda
 inuisibilia niteretur: cibus rationalis naturæ factus est
 visibilis; non commutatione naturæ suæ, sed habitu
 mortalitatis nostræ: vt visibilia sectantes, ad se inuisi-
 bilem reuocaret. Sic eum anima, quem superbiens in-
 tus reliquerat, foris humilem inuenit: imitatura eius
 humilitatem visibilem, & ad inuisibilem altitudinem
 reditura. Siceo loco. In Psalmum quoque trigessimum
 tertium: Nisi, inquit, Deus esset humilis, nec mandu-
 caretur nec biberetur à nobis. Respice altitudinem
 ipsius. In principio erat verbum, & verbum erat apud
 Deum, & Deus erat verbum. Ecce cibus sempiternus:
 sed eum manducant angeli, manducant supernæ vir-
 tutes, manducant cælestes spiritus: & manducant &
 saginantur, & integrum manet quod eos fatiat & lati-
 ficat. Quis autem homo posset ad illum cibum? vnde
 cor ram idoneum illi cibo? Oportebat ergo vt mensa
 illa lactesceret & ad paruulos perueniret: vnde autem
 fit cibus lac? vnde cibus in lac conuertitur, nisi per car-
 nem traijciatur? nam mater hoc facit. Quod mandu-
 cat mater, hoc manducatur infans. Sed quia minus ido-
 neus est infans qui panem vescatur, ipsum panem mater
 incarnat, & per humilitatem mammillæ & lactis suc-
 cum de ipso pane pascit infantem. Quomodo ergo de
 ipso pane pascit nos Sapiencia Dei? Quia verbum caro
 factum est, & habitauit in nobis. Videte ergo humili-
 tatem: quia panem Angelorum manducavit homo,
 vt scriptum est. Verbum illud, quo pascuntur Angeli
 sempiternum, manducavit homo; quia cum in forma
 Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem
 Deo. Saginatur ergo illo Angelis: sed semetipsum exi-
 puit, vt manducaret panem Angelorum homo. Hæc

Psalm. 77.

M s eo loco.

Leo serm. 5. de
Natiuitate.

eo loco. Quibus omnibus doctissimi sanctissimi que Pontificis Leonis breuissima sententia iungenda est. Propter nostram, inquit, infirmitatem extenuauit se in capibus sui, & velamine corporis splendorem suæ maiestatis, quem visus hominum non ferebat, obtexit, unde etiam exinanisse se dicitur, tanquam se propria virtute euacuauerit: dum in ea humilitate, in qua nobis consuluit, non solum Patre, sed etiam seipso factus est minor. Sic Leo. Denique & Lactantius Firmianus non minus commodè quam breuiter: Idcirco mediator aduenit, id est, Deus in carne, ut caro eum sequi posset. Et rursum, Incorporatus est, inquit, & veste carnis indutus, ut homini, ad quem docendum venerat, virtutis exempla & incitamenta præberet. hæc ille cap. 25. & 26. libri de Sapientia.

CAPVT V.

Quanam ratione visibilis factus in homine Deus, auctoritatem sibi parauerit, & ad fidem dictorum, & ad factorum imitationem.

ET miraculis quidem, cum homo esset, commodissimè est usus ad docendam sapientiam. Cum enim hæc percipi ab hominibus stultis, nisi crederet sapienti, non posset; ad faciendam autem fidem, auctoritatis opus esset: hanc sibi grauissimam tum miraculis, tum sequentium multitudine, conciliauit. Et principio quidem miraculis, nam & hæc discipulorum multitudinem effecerunt: quæ deinceps ad magistri auctoritatem non mediocriter conduceret. Sola est, inquit Augustinus, auctoritas quæ commouet stultos ut ad sapientiam festinent, quamdiu intelligere sincera non possumus, auctoritate quidem decipi miserum est, sed certè miserius non moueri. Si enim Dei providentia non præsidet rebus humanis, nihil est de religione sagendum. Sin vera est species rerum omnium, quam profectò ex aliquo verissimæ pulchritudinis fonte manare

Cap. 16. de
utilitate credendi.

manare credendum est, & interiori nescio qua conscientia Deum quærendum Deoque seruiendum, meliores quosque animos quasi publicè priuatimq. horratur: non est desperandum, ab eodem ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, qua velut gradu certo nitentes, attollamur in Deum. hæc autem, seposita ratione, quam sincerè intelligere, vt sæpe diximus, difficillimum stultis est, dupliciter nos monet: partim miraculis, partim sequentium multitudine. Nihil horum necessarium est sapienti; quis negat? sed id nunc agitur vt sapientes esse possimus, id est, inhærere veritati, quod profectò sordidus animus non potest. Sunt autem sordes animi, vt breui explicem, amor quarumlibet rerum præter animum & Deum: à quibus sordibus quanto est quis purgatior, tanto verum faciliùs intuetur, Verum igitur videre, velle vt animum purges, cum ideo purgetur vt videas, peruersum cerè atque præposterum est. homini ergo non valenti verum intueri, vt ad id fiat idoneus purgatiq. se sinat, auctoritas præsto est; quam, vt paulo antè dixi, partim miraculis, partim multitudine valere nemo ambigit. Miraculum voco, quicquid arduum aut insolitum supra spem aut facultatem mirantis apparet. In quo genere nihil est populis aptius & omnino stultis hominibus, quàm id quod sensibus admoquetur. Sed rursus hæc in duo diuiduntur, quædam enim sunt, quæ solam faciunt admirationem: quædam verò magnam etiam gratiam benevolentiamq. conciliant. Nam si quis volantem hominem cernat, cum ea res nihil spectatori afferat commodi præter ipsum spectaculum, miratur tantummodo. Si quis autem graui & desperato morbo affectus, mox vt iussum fuerit conualecat, admirationem sanitatis suæ, sanantis etiam charitate superabit. Talia facta sunt illo tempore, quo Deus in vero homine, quantum saterat, hominibus apparebat.

Sanati

Sanati languidi, mundati leprosi; incessus claudis, cæcis visus, surdis auditus est redditus: homines illius temporis aquam in vinum cōuersam, saturata quinque millia quinque panibus, transita pedibus maria, mortuos resurgentes viderunt. ita quædam corpori manifestiori beneficio, quædã verò menti occultiore signis & omnia hominibus, maiestatis testimonio consulebant. sic in se tunc animas errantes mortalium, diuinitas commouebat auctoritas. Cur, inquis, ista modò non fiunt? quia non mouerent, nisi mira essent. At si solita essent, mira non essent. nam diei & noctis vicem, constantissimum ordinem rerum cælestium, annorum quadrifariam conuersionem, decedentes redeuntes frondes arboribus, infinitam vim seminum, pulchritudinem lucis, colorum, sonorum, odorum, saporum varietates, da qui primùm videat atque sentiat; cui quo tamen loqui possimus, hebescit obruiturque miraculis. Nos verò hæc omnia, non cognoscendi facilitate; quid enim causis horum obscurius? sed certè sentiendi assiduitate, contemnimus. Facta sunt igitur opportunissimè, vt hinc multitudine credentium congregata atque propagata, in ipsos mores utilis conuerteretur auctoritas.

CAPYT VI.

Quoniam modo ea que Dei filius nostræ liberationis gratia gessit ac pertulit, & ad Deum amandum inflamment, & erigant in fiduciam.

PORRO quem ignorabant homines, eundem nesciebant: simulque metu mortis & desperatione beatæ immortalitatis ablecti, magis magisque se miseræ seruitutis laqueis inferebant: sectantes ardenti studio temporariam voluptatem, qua vel hinc saltim quadam felicitatis umbra fruerebantur. Quamobrem Gentiles ignaros veri Dei, ideoque spei quæ apud il-

lum solidè fixa esset, expertes, ait Apostolus desperantes tradidisse se impudicitiae, omniq̄ue generi flagitiorum. Itaque non modò ad noscendum, verum etiam ad amandum Deum, speradamq̄ue ab eo beatam immortalitatem, excitandi & erigendi eramus. Ac meritò quidem ex cōsideratione tot specierum ac rerum, quibus Vniuersum hoc ad summam hominis & oblectationem & vilitatem instructum est; ex contemplatione tot beneficiorum, quibus sese suumq̄ue erga homines amorè ostendere, sibiq̄ue nos deuincire nunquam intermisit, inflammari debuimus ad redamandum munificentissimum & optimum Patrem: vti etiam ad cognoscendum eundem colendumq̄ue admoneri. à quo quamquam longè nos eramus, propter profundam ignorantiam & innatam atque inueteratam terrenorum cupiditatem; ipse tamen non longè erat ab vnoquoque nostrum, dans omnibus vitam, & inspirationem & omnia. In ipso enim omnes viuimus, mouemur, & sumus. Sed quotus quisque erat, qui vel hæc consideraret digna attentione, vel eorum contemplatione commotus, oculos attolleret in cælum, vt largitori omniù Deo gratias ageret, eumq̄ue, à quo sic peccator amatur, vicissim amaret? Erat hoc primi hominis adhuc sani & incorrupti. neque enim ille alio ad diligendum conditorem suum excitamento indigebat. Nostri verò animi, pulsari vehementiùs propter ignauiam ac torporè debuerunt. Maioribus aliis iisdemq̄, inuitatis, quoniam iam vsitata consuetudine viluerant, excitandi fuimus in amorem nostri conditoris. Ideoque factus est Deus homo, quo nihil esse potest admirabilius; ad nostramq̄ue sese ille humilitatem demisit, formam serui accipiens: quo nihil efficere potuit, aut ad amoris erga nos sui significationè euidentiùs, aut ad nostrum erga se excitandum vehementius. In ea quoque natura homines docuit, beneficiisq̄ue plurimis

Act. 17.

plurimis affecit: & stupēdis operibus aut vitam mortuis, aut sanitatem arte irrecuperabilem infirmis, aut robur debilibus & dissolutis, aut integritatem mutilatis restituit. Postremò probrosissimam nostri causæ subiit mortem, vt destrueret mortis in nos grassantis imperium: post quæ omnia, dura nimis & ingrata condita esse necesse est, quæ non iis emolliantur, atque inflammata inardescant in amorem, nō iam tantummodo creatoris & moderatoris sui, verumetiam redemptoris & reparatoris. Etenim elucet in his clarissimè quod de semetipso Christus loquitur, cū suam erga Iudaicum populum, charitatem commendaret: Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Quis enim neget illum voluisse, cuius & promissio, & aduentus atque præsentia visibilis, & vitæ labores vsque ad mortis patientiam, mira quæ in his omnibus summæ maiestatis ad nostram utilitatem abiectio, nihil aliud quàm dissipatos congregare, & perditos recuperare ardentissimè voluisse, loquantur. Ideoque non est de nihilo, quòd inter aues gallinæ sapientia Dei peculiariter cōparetur nulla enim sic aut infirmatur cum pullis suis, quomodo gallina. Hirundines, passeres, ciconias, cū extra nidos conspexerimus, vtrum fœtus habeant scire non possumus. Gallinam verò continuò matrem esse cognoscimus ex infirmitate vocis, & relaxatione plumarum tota enim mutatur, affectu pullorum: & quia infirmi illi sunt, se quoque facit infirmam. idcirco enim rauescit vox, hispidum fit totum corpus, demittuntur alæ, plumæ laxantur. Ad similem planè modum, cū nos infirmi essemus, infirmam se fecit Dei sapientia nostri amoris singulari, dum Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, dum in ea carne contemnitur, alapis cæditur, flagellatur, suspenditur è ligno, lancea vulneratur: vt

Matth. 23.

non

non solum frigidi recalescere redamando, verum etiam sub alis eius sperando, roborari possemus. Hinc enim scriptum est: Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis. Siquidem & ad spem nostrae imbecillitatis erigendam, quid esse potuit aptius, quam ut ostenderet Deus quanti nos penderet? hoc autem fieri alia ratione haud potuit illustrius, quam si Deus homo fieri dignaretur, proque homine perduto moreretur: ut merito de illius miseratione omne auxilium polliceri sibi audeat ad bene beateque viuendum, qui eum curandum atque sanandum adeo nobili & arcta sibi coniunctione copulauit; cuius sordes ac vilitatem, cum ipse summus esset, non refugit; qui eundem aeternae mortis poena, cui destinatus erat, moriendo liberauit. Commendat plane Deus suam erga nos charitatem: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum *Rom. 5.* tempus pro nobis Christus mortuus est. multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius; multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Quare ergo dicis Iacob (ait Dominus per Isaiam) & loqueris Israëli, *cap. 40.* Abscondita est via mea à Domino, & à Deo meo iudicium meum transiit? Quid sibi, inquit, desperandae & abiectae mentis haec cogitationes ac voces volunt? Nunquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creauit terminos terrae, non deficiet neque laborabit, nec est inuestigatio sapientiae eius: qui dat lasso virtutem, & his qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent: qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas, sicut aquilae current, & non laborabunt, ambulabunt & non deficient. Idcirco etiam Deus non *Isaia 35.* hominem misit, per quem sui erga nos amoris testificatio-

catio-

cationem faceret: sed Deus ipse venit factus homo, sicuti hoc ipsum per Prophetam promiserat, Dicit, inquiēs, pusillanimis: Confortamini & nolite timere. Ecce Deus vester ultionē adducet retributionis: Deus ipse veniet & saluabit vos. vt nimirum per hominem quidem spei nostræ fundamenta iacerētur, sed tamen spem nostram non nisi in Deo figeremus, propterea quòd homo ille, spei nobis & salutis auctor, etiā Deus existeret. Maledictus enim qui spem ponit in homine, & firmat carnem brachium suum. erit enim, sicut myricæ in deserto, sterilis verāque sapientiæ experit atque virtutis: quæ ab illo petenda solo est, de quo scribit in epistola Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientiā, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter & non impropere, & dabitur ei. Ideoque beatus Ignatius: Quicumque, inquit, purum hominem dicit esse Christum, maledictus est: secundum dictum Prophetæ, non in Deum fidens, sed in hominem tantum. propterea & infructuosus est, quemadmodum tamariscus quæ est in deserto. Augustinus quoque libro de vtilitate credendi: Cùm igitur homo esset, inquit, imitandus, & non in homine spes ponenda: quid potuit indulgentius & liberalius fieri, quàm vt ipsa Dei sincera, & eterna, incommutabilisque Sapiētia, cui nos hæere oportet, suscipere hominem dignaretur?

Esierit, 17.

Cap. 15.

CAPVT VII.

Testimonia veterum de superioris capitis doctrina.

SED operæpretium est, vt quod superiore capite docuimus, pluribus etiam veterum verbis comprobemus. Igitur Augustinus in eo libro quem scripsit de Catechizandis rudibus, planissimè quod diximus explicatum reliquit. Quæ maior, ait, causa est aduentus Domini, nisi vt ostenderet Deus dilectionem suam in nobis, commendans eam vehemēter: quia cùm adhuc inimici

inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est? hoc autem ideo, quia finis præcepti, & legis plenitudo charitas est, ut & nos inuicem diligamus, & quemadmodum ille pro nobis animam suam posuit, sic & nos pro fratribus animas ponamus: & ipsum Deum, quoniam prior dilexit nos, & Filio suo vnico non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, si amare pigebat, saltem redamare non pigeat. Nulla est enim maior ad amandum inuitatio, quam præuenire amando: & nimis ingratus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, nolit & rependere. Quòd si in ipsis flagitiosis & sordidis amoribus, videmus eos nihil aliud agere qui amari vicissim volunt, nisi ut documentis quibus valent, aperiant & ostendant quantum ament: & si animus torpebat, cum se amari senserit, excitatur; & qui iam feruebat, cum se redamari didicerit, magis accenditur: manifestum est nullam esse maiorem causam, qua vel inchoetur vel augeatur amor, quam cum amari se cognoscit qui nondum amat, aut se redamari vel posse sperat, vel iam probat, qui prior amat: & si hoc in turpibus amoribus, quanto plus in amicitia? Et infra: Operæ pretiū autem est animaduertere, quomodo quamquam & superiores velint se ab inferioribus diligere, eorumque in se studioso delectentur obsequio, & quanto magis id senserint, tanto magis eos diligant: tamen quanto amore exardescat inferior, cum à superiore se diligere senserit. Ibi enim gratior amor est, ubi non æstuat indigentia siccatate, sed ubertate beneficentia profluit. Ille namque amor ex miseria est, iste ex misericordia. Iam verò si etiam se amari posse à superiore desperabat inferior, ineffabiliter commouetur in amorem, si vltro ille dignatus fuerit ostendere quantum diligat eum, qui nequaquam tantum bonum sibi promittere auderet. Quid autem superius Deo iudicante? & quid desperatius homine peccante? qui se

N tanto

tanto magis tenendum & subiugandum superbis potestatis addixerat quæ beatificare non possunt, quanto magis desperauerat posse sui curam geri ab eapostate, quæ non malitia sublimis esse vult, sed bonitate sublimis est. Hæc eo loco. Alibi quoque: Cùm omnibus modis, inquit, medeatur animis Deus pro temporum oportunitatibus, quæ mira sapientia eius ordinantur nullo modo beneficentiùs consulit generi humano quàm cùm ipse Sapiètia Dei, id est, vnicus Filius consubstantialis Patri & coæternus, totum hominem suscipere dignatus est. Ita enim demonstrauit carnalibus corporeisquæ sensibus deditis, quàm excelsum locum inter creaturas habeat humana natura: quod non solum visibiliter; nam id poterat & in aliquo æthere corpore ad nostrorum aspectuum tolerantiam temperato: sed etiam hominibus in vero homine apparuit. Ipsa enim natura suscipienda erat, quæ liberanda. Et ne quis fortè sexus à suo creatore se contemptum putaret, virum suscepit, natus ex femina. Hæc ille, qui etiam Deo confitens libro suarum Confessionum decimo, breuiter ait: Potuimus putare verbum tuum remotum esse à coniunctione hominis, & desperare de nobis, nisi caro fieret, & habitaret in nobis. Propterea ergo maximè Christus aduenit, vt cognosceret hominem quantum eum diligit Deus: & ideo cognosceret, vt eius dilectione, à quo prior dilectus est, inardesceret. Ad id verò propterea nos voluit exemplo suo incitare, quòd mundi amor vitiorum minister & fomes est: faciliusque est infirmis & vitiatis hominibus carere bonis mundi huius, quàm iis si affluant vti moderatè. Ideoque & horum contemptum ipse præ se tulit, vt ad meliorum bonorum amorem reuocaret. Scriptum est, inquit Gregorius, cùm Iesus cognouisset, quia venturi essent vt raperent eum, & facerent eum Regem: fugit iterum in montem ipse solus. Quis enim principatum homi-

Cap. 16. lib. de
vera relig.

Cap. 41.

Ioannis 6.
1. par. Pastor.
Cap. 3.

hominibus tam sine culpa potuisset, quàm is qui hos nimirum regeret, quos ipse creauerat? Sed quia idcirco in carne apparuit, vt non solum nos per passionem redimeret, verumetiam per conuersationem doceret: exemplum se sequentibus præbens, Rex fieri noluit, ad crucis verò patibulum sponte peruenit. Oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probrosæ mortis appetiit: vt membra videlicet eius discerent fauores mundi fugere, terrores minimè timere: pro veritate aduersa diligere, prospera formidando declinare.

CAPVT VIII.

Quamobrem Christus Dominus exemplo suo humilitatem & patientiam peculiariter commendauit.

DENIQUE vti humilitatem ostendit singularem contra magnum illud superbiam vitium quo deiectioni sumus, vt sic tandem et ybescat homo esse superbis propter quem factus est humilis Deus: ita quoque patientiam exhibuit in vita mirabilem: quòd sicuti prona ad obediendum humilitas, necessaria est homini ad ingrediendum iustitiæ salutisque viam; ita patientia per necessaria foret, ad iustitiam quam adepti fuerimus retinendam. Cùm enim inter improbos nobis esset, mediisque in malis viuendum, sine patientia citò omnis excussa virtus foret, vt meritiò scriptum sit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Cùm igitur Christus Dominus cælestis magister, omnibus vitæ officiis iustitiæ specimen præbisset, vt doloris quoque patientiam mortisque contemptum ostenderet, quibus consummata & perfecta fit virtus (quem admodum diuus Iacobus ait, Patientia opus perfectum habeat) venit in manus impiæ nationis, cùm & vitæ potuisset scientia futuri quam tenebat, & repellere eadem virtute qua mirabilia faciebat. Idcirco Petrus Apostolus adhortatur: Christus pro nobis passus

*Augustinus
in Psal. 18.*

Lucas 21.

Cap. 9.

1. Pet. 2.

N A est,

est, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia
 eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in
 ore eius: qui cum malediceretur, non maledicebat
 cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem
 se iudicanti iniuste. Merito, inquit Leo, Dominus ipse
 factus est nobis via: quia nisi per Christum, non itur
 ad Christum. Per ipsum autem ad ipsum tendit, qui
 per semitam patientiæ & humilitatis eius incedit. In
 quo planè itinere, nec æstus deest laboris, nec nubes
 tristiciæ, nec procella formidinis. Ibi sunt insidiæ ini-
 quorum, persecutiones infidelium, minæ potentium,
 contumeliæ superbiorum, quæ Dominus virtutum &
 Rex gloriæ, ideo omnia in infirmitatis nostræ forma
 & in carnis peccati similitudine percurrit, vt inter præ-
 sentis vitæ pericula non tam optandum sit nobis de-
 clinando ista fugere, quàm tolerando superare. De e-
 dem Christi patientia & apud Cyprianum disertissi-
 mè scriptum reperitur his verbis: In Iudæis verò tole-
 randis æquanimitas quanta, & quanta patientia? incre-
 dulos ad fidem suadendo flectere, obsequio ingratorum
 fouere, contradicentibus respondere leniter, superbiorum
 sustinere clementer, humiliter persequentibus cedere.
 Prophetarum interfectores & aduersus Deum semper
 rebelles, vsque ad crucis & passionis horam, velle col-
 ligere: sub ipsa autem cruce & passione, priusquam ad
 crudelitatem necis, & effusionem sanguinis veniretur,
 quæ conuictorum probra patienter audita? quæ con-
 tumeliarum tolerata ludibria? vt insultantium sputa-
 mina patienter exciperet, qui sputo suo cæci oculos
 paulo antè formasset, & cuius in nomine nunc à seruis
 eius Zabulus cum angelis suis flagellatur, flagella ipsa
 pateretur: coronaretur spinis, qui martyres floribus co-
 ronatur æternis: palmis in facie verberaretur, qui palmas
 veras vincens tribuit: spoliaretur veste terrena, qui
 indumento immortalitatis cæteros vestit: cibaretur
 felle,

Serm. 16. de
 Passione.

felle, qui cibum cælestem dedit: aceto potaretur, qui poculum salutare propinavit. Ille innocens, ille iustus, imò innocentia ipse, & ipse iustitia, inter facinorosos deputatur, & testimoniis falsis veritas premitur; iudicatur, iudicaturus: & Dei sermo ad victimam tacens ducitur. Et cùm ad crucem Domini confundantur sidera, elementa turbentur, cõtremitat terra, nox diem claudat, Sol, ne Iudæorum facinus aspicere cogatur, & radios & oculos suos subtrahat: ille non loquitur nec mouetur, nec maiestatem suam sub ipsa saltem passione proficitur. Vsq̃ue ad finem perseueranter ac iugiter tolerantur omnia, vt consummetur in Christo plena & perfecta patientia. Et post ista, adhuc interfectores suos, si conuersi ad eum fuerint, suscipit, & patientia sua saluari ad conseruandos benignus & patiens, Ecclesiam suam nemini claudit: illos aduersarios, illos blasphemos, illos nomini suo semper inimicos, si pœnitentiã delicti agant, si admissum facinus agnoscant, non solum ad indulgẽtiã criminis, sed ad præmium regni cælestis admittit. Quid potest patientius, quid benignius dici? viuificatur Christi sanguine, etiam qui effudit sanguinem Christi. talis est Christi ac tanta paciẽtia; quæ nisi tanta ac talis existeret, Paulum quoq̃ Apostolum Ecclesia non haberet. Quòd si & nos, fratres charissimi, in Christo sumus, si ipsum induimus, si ipse est salutis nostræ via: qui Christum vestigiis salutaribus sequimur, per Christi exempla gradiamur. sicut Ioannes Apostolus instruit dicens: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare. Item Petrus, super quem Ecclesia Domini dignatione fundata est, in epistola sua ponit & dicit: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius; qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non

comminabatur: tradebat autem se iudicanti iniuste, hactenus Cyprianus. Idcirco igitur Deus seipsum nobis in homine aspiciendum exhibens, non solum ea fecit quibus ad sequendum ipsum invitaremur, sed etiam illa passus est, quibus à sequendo Deo deterrebamur. Nam cum adipisci certissimum ac summum bonum nemo possit, inquit Augustinus, nisi id plene perfecteque dilexerit; quod nullo pacto fiet, quamdiu mala corporis atque fortuita formidantur; ille nascendo mirabiliter & operando, conciliauit charitatem moriendo autem & resurgendo, exclusit timorem. Iam verò talem se in cæteris rebus omnibus præbuit, quas persequi longum est, ut & diuina clemētia quò porrigi, & humana infirmitas quò possit euehi, sentiremus.

Cap. 19. lib. de
utilitate cro-
stendi.

CAPVT IX.

*Hallucinatum hinc esse Lactantium in consti-
tuenda exempli ratione.*

EFFLUIT verò hinc Lactantius, nec modum tenet, dum enim vrget in doctore virtutis exemplum, vitia in Christo posuit quæ domaret, ut hoc re ipsa quoque hominibus faciendū esse demonstraret. Ideo, inquit, carne se induit, ut desiderijs carnis edomitis, doceret non necessitatis esse peccare, sed propositi ac voluntatis. Vna enim nobis & magna & præcipua cum carne luctatio est: cuius infinitæ cupiditates premunt animam, nec Deum retinere patiuntur: sed eam voluptatibus & illecebris suauibus mancipatam, morte afficiunt sempiterna. quibus ut repugnare possemus, Deus nobis viam superandę carnis & aperuit & ostendit. Sic ille. Quem eius locum cum citasset pro se Pelagius suppresso auctoris nomine, vide ut respondeat Augustinus libro de natura & gratia, nesciens (ut apparet) esse Lactantij: Nobis quidem videtur, ab homine Christiano, procul esse debere eam de Christo opinionem.

Cap. 25. lib. de
vera sap.

Cap. 61.

nionem, vt eum desideria carnis habuisse putet quæ domaret. Etenim hæc vbi insunt, nondum absoluta rectitudo perfecta que iustitia est. Quinetiam si desideria carnis (quæ iuxta familiarem scripturæ diuinæ loquendi morem vitiosa intelliguntur) pro naturalibus accipiantur motibus ac desideriis, cuiusmodi est edendi viuendi que appetitus: tamen neque illa in Christo comprimenda domanda que fuerunt, cum eius in animo nullus surgeret motus, qui non esset rationis excitatus imperio, qui que non mox vt iussisset, conquiesceret. Quod si in primis hominibus, cum integri adhuc essent, non ea lucta fuit, de qua scriptum est; Caro concupiscit aduersus spiritum; multo minus eandem in Christo fuisse credendum est, qui ad sanandam naturam nostram parum fuisset idoneus, si nec ipse vitis caruisset quæ sanari oporteret. hoc enim concupiscentiæ malum, inquit Augustinus, si Christus in natura haberet sua, non sanaret in nostra. Et nostri quidem similis per omnia Christus Dominus ex Virgine editus est: sed quemadmodum Apostolus ait, absque peccato. Vbi ea quoque sub peccato intelliguntur omnia, quæ in peccatum suapte natura ferunt, cuiusmodi sunt, ignorantia rerum agendarum, & concupiscentia noxiarum. Eius quoque agonia in sacro Evangelio legitur, sed qua habuit cum morte certamen, non cum vitiis. in quo certamine non auctor vitæ reprimendus, & tanquam prælio superandus fuit, qui rebellis in Christo nõ erat: sed neque propositæ mortis horror pauor que vincendus, aut luctandum, quod Calvinus ait, cum horribili formidine, ne à suscepto salutis opere animum reuocaret, quæ formido tanta in eo duntaxat fuit, quantam esse illam recta ratio permiserat. Nec enim hoc aut intelligi volumus, aut dici patimur, in aliena duntaxat personâ dictum à Christo illud, Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.

Lib. 5. contra
Iulian. cap. 9.
in fine.

Hebr. 4.

Lucæ 22.

Lib. 2. Infr.
cap. 16.

Matth. 26.

In Psalm 21.
 expos. 2. & in
 Psalm 32 cōc. 1.
 & in Psalm 87.
 & 89. & ma-
 ximè 93.
 Leo serm. 5. de
 pass. Domini.
 Agato in epi-
 stola. August.
 in fin. Psalm. 32

artem. 7. d. 3.
 & 2. q. 1. n. 1.
 .null. in

Serm. 3. de
 Natiuitate.

August. lib. 5.
 contra Iulian.
 cap. 9. ad fin.

Sed ita omnino hic gessit infirmitatis alienæ personam, quemadmodum sapius ab Augustino tractatum est, ut tamen naturæ suæ refugientis mortem, humanum motum exprimeret, eoque ipso planè se hominem esse demonstraret. Namque ad eum modum constat locum hūc à Veteribus esse explicatum, ut pro comparanda in Christo naturæ humanæ veritate facere putaretur. Hunc ergo Christus fugitatis animæ motum, quo mortem horrebat, non quomodo membra eius ex infirmitate voluntatis, sed merè naturaliter, & habuit in se, & expressit. Sed habuit ex imperio voluntatis admissum, non inuito subortum. Habuit regendum, non reprimendum; demonstrandum, non debellandum; obedientem, non refractarium, denique habuit eum sine omni reluctandi molestia ac perturbatione tranquillissimæ mentis, in ea in qua debuit suæ naturæ parte, subiectum. Sicut enim carnem passus est acerrimis doloribus affici, ex confixione clauorum; ita etiam animum permisit quæ propria ipsius erant, agere & pati. In integra enim, quemadmodum Leo Pontifex ait, veri hominis perfecta que natura, verus natus est Deus; totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio creator condidit, & quæ reparanda suscepit. Nam illa quæ deceptor inuexit, & homo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium. Et rursus Serm. 15. de pass. Domini. Ideo, inquit, in ætitudine; ideo formidine non carebat, ut ad euincendas huius mūdi perturbationes non solum, nos sacramento susceptionis, sed etiam exemplo fortitudinis roboraret. At quonam modo, inquit, vitia domare exemplo docuit, qui vitia ipse non domuit? Dicebat hoc quoque Iulianus, Nō potuit exemplum dare, natura dissimilis. Cui respondens Augustinus, Potuit quidem, inquit; nam quid est quod nos ad imitationem Patris hortatur, qui facit Solem suum

ori
 stre
 nis
 no
 ho
 vit
 qu
 qu
 Ne
 mo
 nu
 tiis
 sis
 De
 V
 luc
 dis
 ia
 De
 fior
 tiqu
 tust
 fuit
 red
 orn
 uat
 prin
 cap
 pro
 uini
 ori

otiri super bonos & malos, nisi vt eius exemplo nostros diligamus inimicos? Veruntamen natura hominis Christi, nostræ naturæ dissimilis non fuit, sed vitio nostro dissimilis fuit. Ille quippe sine vitio natus est homo, quod hominum nemo. Quantum autem ad vitam pertinet, qua Christum debemus imitari; hoc quoque ad distantiam plurimum valet, quòd vnusquitque nostrum homo est, ille autem etiam Deus. Neque enim tantum potest iustus homo esse, qui homo est; quantum homo, qui & Deus est. Sic Augustinus. Non igitur exemplo suo vitia domare docuit, vitiis quibus ipse laboraret resistendo, sed nostris vitiis desiderijs contraria & faciendo & patiando.

CAPVT X.

De sacramento nostræ liberationis, ac primùm cur ad hominem liberandum iustitiæ ratione potius quàm solius ostensione virtutis omnipotens Deus vsus sit.

VT verò iam exempli vtilitate tractata, ad Sacramenti considerationem veniamus, tenendum illud in primis est: variis atque innumeris omnino modis, quos humanæ mentis non capit angustia, abiectio in turpissimam seruitutem generi nostro, succurrere Deum Optimũ Maximum potuisse. Namque vel iustione sola nutuque potentissimæ voluntatis, iugum antiquæ seruitutis excussisset, & inueteratam carnis vetustatem demolitus esset, atque deleuisset, si id visum fuisset sapientiæ eius. An qui hominem initio fecerat rectũ, suoque spiritu ad iustè sapienterque viuendum ornaauerat, non potuisset puncto temporis, vel deprauatissimũ suo vitio, reformare atque instaurare? Non principem tenebrarũ foras eijcere, & eius in miserum captiuum confringere vires, malitiãque coërcere, protinus potuisset, si libuisset? Verùm cum sola suæ diuinitatis virtute diabolum vincere, & hominem peccatorem

Lib. 13. de
Trinit. c. 13.

catores erueret ex illius possit faucibus: maluit iustitiam viam ingredi, eaque ratione vicisse videri. Idque totum propter nos, nostram in eo negotio spectans salutem & informationem. Vnde beatus Augustinus, Diabolus, inquit, non potentia Dei, sed iustitia superandus fuit. nam quid omnipotente potentius? aut cuius creaturæ potestas, potestati creatoris comparari potest? Sed cum in diabolus vitio peruersitatis suæ factus sit amator potentia, & desertor oppugnatorque iustitiae (sic enim & homines eum tanto magis imitantur, quanto magis neglecta, vel etiam perosa iustitia, potentia student, eiusque vel adeptione latantur, vel inflammantur cupiditate) placuit Deo, ut propter eruendum hominem de diaboli potestate, non potentia diabolus, sed iustitia vinceretur: atque ita & homines imitantes Christum, iustitia quærent diabolum vincere, non potentia. non quod potentia quasi mali aliquid fugienda sit, sed ordo seruandus est, quo prior est iustitia. Sic & diuus Leo serm. 2. de Natiuitate: Verax, inquit, misericordia Dei cum ad reparandum humanum genus ineffabiliter multa suppeteret, hanc potissimum consulendi viam elegit, qua ad destruendum opus diaboli, non virtute vteretur potètiq, sed ratione iustitiae. Et iterum: Omnipotentia filij Dei quæ per eandem essentiam equalis est Patri, potuisset humanum genus à dominatu diaboli, solo imperio suæ voluntatis eruere, nisi diuinis operibus maximè congruisset, ut nequitiae hostilis aduersitas, de eo quod vicerat, vinceretur: & per ipsam materiã naturalis repararetur libertas, per quam generalis fuerat illata captiuitas. Sic ille.

Serm. 14. de
passion. Dom.

CAPVT XI.

Quanam in re sita fuerit iustitiae ratio, qua Deus hominem in libertatem asseruit.

QUOD si quæras quanam in re sita sit iustitiae hæc ratio, qua restitutus homo est in pristinam libertatem:

Libertatem: relucet ea tibi primùm in depulsi-
 one diaboli, qui ius quoddam sibi in hominem captiuum vendi-
 cabat. Nam quòd volentem consentientemque per-
 traxerat in suum dominatum, prævalueratque nõ op-
 primendo, sed persuadendo; iniuste videri potuisset de
 sua possessione deturbari, nisi in innocentem quem-
 piam manifestè violentas suæ tyrannidis manus inij-
 ceret. Itaque Deus omnipotens carne se nostra induit,
 verumque hominem, sed innocetem & peccati com-
 munitatem expertem, diabolo obiecit: qui cum talis esset,
 vt facile cæterorum similis existimaretur, hoc est, in
 peccato conceptus & natus, intraque illius ditiones
 tenebricosi principis constitutus, ab eo per iniustam
 violentiam oppressus est & occisus. Postquam igitur
 infantis effudit sanguinem, & in eum quem nulla ra-
 tione sibi teneret obnoxium, odio suæ crudelitatis in-
 pasit: tanquam iniustus prædo, & alieni per summam
 iniustitiã occupator, iure de sua quoque est possessio-
 ne deturbatus. Ita verbum Dei, inquit Augustinus,
 diabolum quem semper sub legibus suis habuit & ha-
 bebuit, homine indutum, etiam homini subiugavit, ni-
 hil ei extorquens violento dominatu, sed superans eum
 lege iustitiæ: vt quoniam femina decepta & deiecto
 per feminam viro, omnem prolem primi hominis tan-
 quam peccatricem legibus mortis, malitiosa quidem
 nocendi cupiditate, sed tamen iure æquissimo vindi-
 cabat; tamdiu potestas eius valeret, donec interficeret
 iustum in quo nihil dignum morte posset ostendere.
 Quæ est igitur iustitia, inquit idem, qua victus est dia-
 bolus? Quæ, nisi iustitia Iesu Christi? & quomodo vi-
 ctus est? quia cum in eo nihil dignum morte inueni-
 ret, occidit eum tamen. Et vtique iustum est, vt debito-
 res, quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes
 quem sine vlllo debito occidit. hoc est quòd iustificari
 dicimur in sanguine Christi. Sic quippe in remissio-
 nem

*Lib. 3. de lib.
 arbit. cap. 10.*

*Lib. 13. de
 Trinit. cap. 14.*

Ioannis 14.

nem peccatorū innocens ille sanguis effusus est. Vnde
 se & in Psalmis inter mortuos liberū dicit. Solus enim
 à debito mortis liber est mortuus. Hinc & in alio Psal-
 mo dicitur: Quæ non rapui, exsoluebam. rapinam vo-
 lens intelligi peccatum, quod vsurpatum est contra
 licitum. Vnde per os etiam carnis suæ, sicut in Euan-
 gelio legitur, dicit: Ecce venit princeps mundi huius,
 & in me nihil inueniet. scilicet nullum peccatum: sed
 vt sciant omnes, inquit, quia voluntatem Patris mei
 facio, surgite, eamus hinc. Et pergit inde ad passionem,
 vt pro debitoribus nobis quod ipse nō debebat, exsol-
 ueret. Nunquid isto iure æquissimo diabolus vincere-
 tur, si potentia Christus cum illo agere, nō iustitia vo-
 luisset? Sed postposuit quod potuit, vt prius ageret
 quod oportuit. Et post: Iustitia, inquit, victus diabo-
 lus, quia Christus nullum peccatum habuit, & ab illo
 iniustissimè est occisus. Potètia, quia reuixit mortuus,
 nunquam postea moriturus. Sed potentia diabolum
 vicisset etiam si ab illo non potuisset occidi. quamuis
 maioris sit potentia etiam ipsam mortem vincere re-
 surgendo, quàm vitare viuendo. Sed aliud est propter
 quod iustificamur in Christi sanguine, cum per remissi-
 onem peccatorum erimur à diaboli potestate. hoc
 ad id pertinet, quod à Christo iustitia diabolus vincit-
 tur, non potentia. ad eum igitur modum Augustinus,
 Quem secutus Leo Pontifex serm. 2. de Natiuitate, sic
 scriptum reliquit: Sciēs, inquit, diabolus quo naturam
 humanam infecisset veneno; nequaquam credidit pri-
 mæ trāsgressionis exsortem, quem tot documentis di-
 dicit esse mortalem. Perstitit ergo improbus prædo, &
 avarus exactor, in eum qui nihil ipsius habebat, in sur-
 gere: & dum vitiatæ originis præiudicium generale
 persequitur, chirographum quo nitebatur excidit: ab
 illo iniquitatis exigens pœnam, in quo nullam reperit
 culpam. Soluitur itaque letiferæ pactiois male suada

con-

conscriptio, & per iniustitiam plus petendi, totius debiti summa vacuatur. Fortis ille necitur suis vinculis, & omne commentum maligni in caput ipsius retorquetur. Ligato mundi principe, captiuitatis vasa rapiuntur. Redit in honorem suum ab antiquis contagiis purgata natura: mors morte destruitur: natiuitas natiuitate reparatur. quoniam simul & redemptio auferit seruitutem, & regeneratio mutat originem, & fides iustificat peccatorem. Hæc Leo. Sed & is cuius extant sermones vetusti sanè sub titulo Eusebij Emisleni, Ille, inquit, inimicus Deum consuetudinaria præsumptione deceptus appetit, & dum occidit liberum, amisit obnoxium: perdidit ius suum, dum inuadit hominem non suum. Sic ille homilia 6. de Pascha. Quorum per vestigia gradiens D. Bernardus, similem explicauit diuinæ iustitiæ in superando humani generis hoste rationem, epistola 190. quæ scripta est ad Innocentium Pontificem. Cæterum ita quoque diuinæ iustitiæ ratio perspici poterit, si ad ipsum respexerimus Deum, cui iure nobis irato, Filius Dei moriendo plenissimè satisfecit. quæ res vt altius paulo reperito principio explanetur, animaduertendum est, id habere ordinatas leges, secundum quas Deus gubernat hunc mundum, vt inter iustos & iniustos discretio sit: & sicut nullum bonum manet irremuneratum, ita nullum malum impunitum relinquatur. Cuius suæ iustitiæ Deus, qua reddit cuique secundum opera, vestigia & participationes quasdam impressit cordibus nostris. Et secundum hunc quidem primæ institutionis ordinem, damnandum erat proculdubio humanum genus. sicut è diuerso Angeli, qui perstiterunt, vitam beatam sunt consecuti: qui verò deseruerunt Deum per superbiam, æternis sunt mancipati tormentis. Sicque nos quoque iusto iudicio damnari vniuersi poteramus, damnatiq. fuisset, si in hoc Deus iustitiæ suæ rationem secutus fuisset.

Alia 189.

fuiſſet. at voluit ille nos altiori conſilio ſapientiaꝝ boni-
 tatisque ſuaꝝ liberare, parteꝝque humani generis in
 damnatione relicta, partem ad ſalutem & conſortium
 angelicum reducere. In quo perficiendo, ſi voluiſſet
 potentia ſola, ſicuti antea dictum eſt, vti; deturbando
 diabolum de ſuo principatu; quis ei dicere potuiſſet,
 quare ſic faceret? hoc enim feciſſet præter leges conſti-
 tutas in rebus, ſupraꝝque naturalem ordinem, cui ſubij-
 ci non poterat. Sed noluit à iuſtitiaꝝ ratione diſcedere,
 conuenientiſſimūꝝque iudicauit ſic liberari humanum
 genus, vt in liberationis modo, & potentia & iuſtitia
 & ſapientia miſericordiaꝝque ſimul elucerent. Atque
 ea ſanè fuit congruentiſſima ratio, in qua hæc illuſtriſ-
 ſima appa-
 rent omnia. Et miſericordia quidem in eo
 maxima fulget, quòd cum eſſemus mortis æternæ re-
 Deoꝝque inimici, & ſub diaboli poteſtatem miſeranda
 ſeruitute redacti; dignatus ſit nos eripere, idꝝque miſe-
 ricordiam ad eam rem filio ſuo chariſſimo. Iuſtitia vero,
 quòd noluerit peccata hominum proſus impunita
 relinqui, ſed iuſtitiaꝝ ſatis fieri, pretio condigno oblati.
 Quia igitur meriti eramus mortem, Filius Dei, Deus
 ipſe, mortē noſtri cauſa ſuſcepit. Vt, quemadmodum
 D. Ambroſius ait, quia non queunt diuina decreta ſol-
 ui, perſona magis quàm ſentētia mutaretur. Lex enim
 naturaꝝ primūꝝ requirit obſeruationem ſui, qua in ob-
 ſeruatione, iuſtitia eſt. ſi violatur, exigit pœnā, quam
 tranſgredientibus comminatur; atque in eo quoque
 iuſtitia eſt, vt pro meritis quiſque ſuis puniatur; aut
 legiſlatoris ſingulari diſpenſatione fiat, vt iſ qui pecca-
 uit, nō luat ſupplicium; ſaltem alius pro eo ſatisfaciat,
 & pœnas quas ille merebatur, expēdat. Et quia inno-
 centem pro nocēte ad pœnam trahi, iniuſtum erat; id
 circo Deus ipſe homo eſt factus, vt pati pro nobis poſ-
 ſet: iſtoꝝque modo iudex ipſe cauſam reorum in ſe ſuſ-
 cepit. Ita nec violata iuſtitia eſt, damnatione inſonans
 quia

Lib. 4. in Lu-
 cas, cap. 14.

quia iudex ipse pati pro reo dignatus est: & est iustitiæ cumulatè satisfactum, quæ pœnam pro peccato requirebat. Valde ergo congruebat, Deum fieri hominem, pati que humana, vt diabolus non per solâ potentiam, verumetiam per iustitiam vinceretur, qua videlicet ipsius Dei morte, exsolueretur pro peccatis suppliciū: placatoq. sic Deo, solueretur captiuitas nostra, & princeps huius mūdi foras pelleretur. Neque verò iustitiæ hanc rationem prætermisit is, cuius antè meminimus, Eusebius: Ex multis, ait, causis aliquæ nobis breuiter explicandę sunt, quibus necesse habuerit Dominus hominem adsumere, & incarnationis sacramenta suscipere. Prima, inquit, iustitiæ causa est, sicut ipse Dominus dicit: Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Peccauerat enim primus homo suo vitio seductus à diabolo, non coactus: & ideo per misericordiam poterat redimi: quasi reus, non debebat per potentiã quasi innocens liberari. & mox iterum: Conditio ergo humana, inquit, quæ per peccatum primî hominis tenebatur obnoxia, non imperio erat eruenda, sed pretio. Hæc ille, declarans si fuisset homo compulsus & violenter oppressus, tunc conueniens fuisse futurum, vt per potētiam diabolus pelleretur: At quia rerum sese homo consentiendò fecerit, iustitiæ habendam fuisse rationem, vt pretio iusto redimeretur. Idcirco etiam non quamlibet obiit mortem Dei Filius, sed quo redemptioni nostrę satisfaceret, mortis genus ipse delegit, in quo & damnationem ad se traducens & piaculum in se recipiens, vtroque nos liberaret. Si enim à latronibus iugulatus fuisset, vel tumultuariè cæsus per seditionem vulgi, in eiusmodi morte non ita luculenta satisfactionis species exstiuisset. Verum vbi reus ad tribunal sistitur, testimoniis arguitur & premittitur, ipse iudicis ore morti addicitur: his documentis intelligimus, ipsum personam litoris & malefici iustitiam.

nere.

nere. Quamobrem & à Propheta prædictum erat, forte
 re ut inter iniquos deputaretur, quo nimirum peccato-
 ris, non iusti aut infantis vices obiret. Hic igitur illud
 est redemptionis nostræ pretium, cuius toties sacræ li-
 teræ meminerunt. Scientes, inquit Petrus, quòd non
 corruptibilibus, auro vel argento, redempti estis de va-
 na vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pre-
 tioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & in-
 contaminati. hîc meritum illud, cuius intuitu Pater, &
 fidem incredulis, & bonam voluntatem deprauatis, &
 omnia cætera quæ ad veram pertinent libertatem, ele-
 ctis suis quotidie mira benignitate largitur. Nam pro
 eo quod laborauit anima eius, inquit Pater, videbit &
 saturabitur: in scientia sua iustificabit ipse iustus ser-
 uus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit.
 Idcirco disperdiam ei plurimos, & fortiû diuidet spo-
 lia; pro eo quòd tradidit in mortem animam suam, &
 cum sceleratis reputatus est. Hîc sacrificium illud ve-
 rissimum, cuius vmbre fuerunt sacrificia legis omnia.
 seipsum enim Dei Filius per volûtariam mortem offe-
 rens, vnaque hac oblatione, consummans in æternum
 sanctificatos, veterum sacrificiorum vmbas impleuit,
 implendoque aboleuit. Quia enim illa placere per se
 ipsa non poterant, nec si in vnum quidem omnia con-
 flarentur, Libanusque ipse totus ad holocaustum in
 exhibendum inflammaretur: idcirco venit ipse in cor-
 pore mortali, quem præfigurarât illa omnia; ut sui nos
 oblatione gratissimoque per seipsum sacrificio, recon-
 ciliaret, sanctificaret, veraque vita & libertate donaret.
 Hinc fiduciam per ipsum habemus, inquit Aposto-
 lus, per sanguinem eius, in introitu sanctorum, siue in
 gloriam cælestem: qui dilexit nos, & tradidit semet-
 ipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo, in odo-
 rem suauitatis. huius igitur sanguis pretiosus; qui per
 Spiritum sanctum semetipsum obtulit, immaculatum
 Deo,

1. Pet. 1.

Isaia 53.

Hebr. 10.

Hebr. 9.

Deo, emundauit consciētias nostras ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti. Purgatos verò nos à peccatorum sordibus, Deoque vera libertate seruiētes, euehet idem ille sanguis ad beatā immortalitatem: vt non sit, quamobrem hīc mortem magnopere formidare debeamus, quam ille sua morte destruxit, subactō prostratoque eo, qui mortis habebat imperium. Vnius, inquit Ambrosius, morte mundus redemptus est. Potuit enim Christus non mori, si voluisset. sed neque refugiendam mortem tanquam ignātam putauit, neque meliūs nos quān moriēdo seruasset. Itaque mors eius, vita est omniū; morte eius signamur: mortem eius orantes annunciamus: mortem eius offerentes prædicamus: mors eius, victoria eius: mors eius sacramentum est: mors eius, annua solennitas mundi est. Quid præterea de eius morte dicamus, cū diuino probemus exemplo, quoniā immortalitatem mors sola quaesuit, atque ipsa se mors redemit? Non igitur merenda mors, quæ causa salutis est publicæ: non fugienda mors, quam Dei Filius non dedignatus non fugit. Hæc ille cap. 8. & 9. libri de fide resurrectionis. Hominem ergo Dei filiū esse oportuit, vt moreretur: mori autem, vt sacrificaretur. Vnde enim, inquit Augustinus in Psalm. 84. sacrificium offerret pro peccatis nostris, nisi moreretur? Sacrificari porrò Dei Filium necesse fuit, vt tali sacrificio Patris ira placaretur. Quia enim in mundo non inuenit mundum quod offerret, seipsum obtulit, peccati totius expertem.

CAPVT XII.

*Non hominem merum aut Angelum liberare nos potuisse,
sed eum solam qui Deus simul esset ac homo.*

EX quibus intelligitur, non vulgaris hominis sufficere mortem, quantumuis ille iustus esset & innocens, multa que erga Deum & homines charitate flagraret.

graret: sed omnino Deum & hominem esse, qui nos redimere posset, oportuisse. Si enim Angelus esset duntaxat aut Deus, mori non posset: cum tamen pro morte quam merueramus, mortis compensationem diuina iustitia requireret. Si autem homo tantum esset, non Deus, tanti pretij non esset ea mors, vt æquare posset offensam seu pœnã quam incurreramus. Quid enim est vnus hominis temporaria mors, si cum æterna, nec vnus hominis, sed totius generis morte conferatur? Namque etsi mihi illum fingas innocentem, & omni virtutum genere instructum; si eundem à Spiritu sancto constituas ad mortem subeundam impellere, sibi quidem ille magnum promereri præmium poterit, at pro tot hominum æterna damnatione, nihil omnino condignum exsoluet. Nocere quippe vnus homo ac perniciosus esse omnibus potuit, qui ex eo nascerentur: sed quos perdiderat, ad salutem reuocare, quocumque tormentorum mortisque genere afficeretur, non potuit. Etenim vt offensam prætereas, propter quam indiget ipse liberatore; vt illam facias gratuita Dei beneficio sic abolitam, vt ne vestigiũ quidem eius supersit vllũ: tamen neque ex personę dignitate, neque ex acerbitate supplicij, potest quicquid tolerauerit patuisse sempiternis omnium in gehenna tormentis. Ad verò ipsius Dei morte quid potest pretiosius reperiri? Nam etsi vnus patiebatur (inquit doctissimus Cyrillus) tamen vt Deus, supra omnem creaturam est dignus, & vita omnium multo præstantior. Idcirco iniquitas omnis obstruxit os suum, vt Psalmista canit, & peccati lingua obticuit, cum delinquentes accusare non possit. Iustificati enim sumus, cum debita nostra pro nobis Christus reddiderit. Liuore namque eius sanati omnes sumus. Et rursus libro priore de recta fide ad Reginas, Saluauit, inquit, mors Christi. obtulit enim suam carnẽ pro nobis, & dans seipsum morti propter nos,

*Lib. 12. in
Ioan. Cap. 19.*

nos, omnes à mortis eripuit vinculis. Sufficiens enim fuit vnus pro omnibus moriens, qui dignissimus erat omnium: quia & natura Deus, Verbum ex Patre est, & proprium eius corpus fuit, quod pro nobis in odorem suauitatis, Deo & Patri oblatum est. Sic ille. Accedebat autem, sicuti par erat, ad tam inestimabilem personæ dignitatem, singularis quædam naturæ humanæ integritas, & inculcata modis omnibus animi mundiciæ: per quam ex ipsa contractam origine, quæ de Spiritu sancto processerit, efficiebatur, vt nullo redemptore, qui nunquam fuisset captiuus, indigeret. Hæc igitur duo sunt, propter quæ solus ille redemptor, solus mediator Dei & hominum, solus liberator & medicus animarum esse potuerit: videlicet diuinitas cum naturæ humanæ candore & singulari puritate coniuncta. Si enim Deus non esset, inquit Leo, non afferret remedium: neque natura humana, quâlibet pura & libera, ad auferendum mundi peccatum sufficiens atque idonea fieret, nisi vnione verbi Dei, non naturali confusione, sed solùm personali vnitate mirificè sublimaretur. Si autem communi nascentium lege, sub peccati iugo teneretur, quoniam modo subuenire captiuus potuisset, qui esset ipse captiuus? quam suæ naturæ gratiam satis hostiam obtulisset, quam peccato contaminatam reperiri necesse esset, nisi eius cui offerretur, gratia purgaretur? At filius Dei, nostræ (vt D. Chrysostomus ait) naturæ primitias obrulit Patri: & oblatum donum miratus est Pater, quod tanta dignitas offerebat, & quod offerebatur nulla macula scædabatur. Animaduertis, opinor, duo illa quæ commemorauimus, diuum Chrysostomum studiosè coniunxisse: nimirum dignitatem personæ seipsam offerentis, quæ ex diuinitate erat infinita & inexplicabilis: & eiusdem in natura quam assumpserat, expertem maculæ omnis integritatem. Sanè beatus Apostolus in epistola ad

O 2

Hebræos,

*Homilia de
Ascensione.*

Hebræos, de Christi sacerdotio, quo omnium expiata peccata sunt, differens, eiusque præ Aaronico incomparabilem excellentiam demonstrans, in id incumbit maximè, vt Christi sacerdotis secundum ordinem Melchisedech diuinitatem puritatemque singularè adstruat, ex eaque præstantiam euincat sacrificij crucis inestimabilem. Talis decebat, inquit, vt esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus: qui non habet necessitatem quotidie (quemadmodum sacerdotes) prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi. hoc enim fecit semel se offerendo. Lex enim homines constituit sacerdotes, infirmitatem habentes: sermo autè irrisurandi qui post legem est, Filium in æternum perfectum. Præclarè igitur D. Ambrosius, cum rationem persuadendi hæc quæ de Christi morte dicimus, præscriberet. Hæc, inquit, est fidei gloria, si verè intelligas crucem Christi: aliæ cruces nihil mihi profunt, sola crux Christi mihi utilis est. Et verè utilis, per quam mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Si mihi crucifixus est mundus, scio quia mortuus est, non diligo eum: scio quia præteriit, non concupisco eum: scio quia corruptela consumet hunc mundum; quasi fœtidum vitæ, quasi luem caueo, quasi nociturum relinquo. Sed non statim per crucem possunt aliqui credere salutem mundo refusam. Adstrue ergo per historias Græcorum hoc fuisse possibile. Sic interdum etiam Apostolus suadet incredulis, nec versus refugit poëticos, vt fabulas destruat poëtarum. Si enim reuocetur in memoriã quod legiones sæpe & magnos populos, oblati aliquorum mortibus, historiæ Græcorum asserant liberatos: Si recordentur quod Imperatoris filia, propter Græcorum exercitus transferendos, ad sacrificium sit vocata: Si nostrum illud consideremus, quia sanguis taurorum & hircorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat

Hebr. 7.

Lib. 6. in Luc.
cap. ultimo.

Galat. 6.

Iphigenia filia
Agamemnonis.

Etificat ad carnē emundandam, sicut ad Hebræos scri- *Cap. 9.*

ptum est: Si pestilentia regionum aliquibus hominum contracta peccatis, vnus alicuius morte asseritur esse resoluta: quod aut ratione præualuit, aut dispositione conualuit, quo facilius in crucem Domini crederetur: procliuē erit, vt qui sua negare non possunt, nostra confirmēt. Sed quoniam nullus hominum tantus esse potuit, qui totius mūdi peccata tolleret; neque Enoch, neque Abraham, neque Isaac, qui licet morti se obtulerit, seruatus tamen est, quia omnium non poterat abolere peccata; quis enim tantus homo, in quo omnium peccata morerentur? idcirco non vnus ē plebe, non vnus ē numero, sed Dei Filius à Deo Patre electus est:

Qui cū supra omnes esset, pro omnibus se posset offerre: quem mori oportuit, vt cū esset fortior morte, alios liberaret: Factus inter mortuos sine adiutorio

Psalm. 87.

liber: sine adiuuēto scilicet hominis, aut alicuius creaturæ: liber à morte: & bene liber, qui seruitutem cupiditatum repulit, mortis vincula nesciuit. Et rursum,

libro quinto: Quæredus est, inquit, medicus, Sed quis iste tantus est, qui faucia mētis medeatur vulneribus?

1. Cor. 13. 2.

Quis tantus est homo, qui possit aliis subuenire, cū sibi ipse nō possit? Quis aliis possit vitam reddere, cū ipse mortem nō possit euadere? Omnes in Adam moriuntur, quia per vnū hominē in hunc mūdum peccatum introiuit, & per peccatum mors; ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Illius igitur culpa, mors omniū est. Denique missi sunt Sancti, missi sunt & Prophetæ, qui oracula diuina loquerentur; nec quicquam promouere poterunt. Quæramus ergo aliquem de Angelis aut Archangelis medicum: sed quemadmodum mihi possunt præsidium ferre ne peccem, cū ipse Archangelus à peccato non potuerit abstinere? Quemadmodum ad Paradisum Angelus reuocare me poterit, cū ipse Satanas & an-

geli sui, sedem quam acceperant, seruare non poterunt. Et iterum libro 4. Quis tantus esset dux qui prodesset omnibus, nisi ille qui supra omnes est? Quis me supra mundū constitueret, nisi qui maior est mundo? Quis tantus esset dux, qui posset masculū & feminam, Iudæum & Græcum, barbarum & Schytam, seruum & liberum vno regere ductu, nisi solus qui est omnia & in omnibus, Christus? Hæc D. Ambrosius. Qui quod ait primo loco, reliquas nihil prodesse crucis, si ad solum respexisset exemplum, nullo profecto modo dixisset. Quis enim nesciat vel beati Apostolorum principis crucem plurimū exempli, utilitate profuisse? Sed altiore consideratione & insigni illa fidei gloria, quam in eo dicit esse sitam, vt verè Christi crucis intelligatur, mysterium nobis crucis mortisque aperire voluit. Hoc autem mysterium & arcanum in eo plane positum est, si in illa quauis probrosa cruce, pretium cogites infinitum, quod & mundus redemptus est, & mille, si tot fuissent, alij redimi potuissent. Multo si quidem plura (ait Chrysostomus) Christus pro nobis exsoluit quam debeamus, tantoque plura quāto guttulam exiguam pelagus excellit immensum. Si item meritum intuearis singulare, cuius intuitu omnia quecunque sunt salutaria, hominibus alioqui indignis tribuuntur, si remedium spectes, quo deprauato generi nostro ad bene beateque viuendum, potentissime succurritur, si denique sacrificium illud vnicum vnius Dei & hominū mediatoris, cuius oblatione omnium electorum perfecta est salus, contempleris, Sed est Leo Pontifex in hoc tanto mysterio explicando varius & eloquens, dignusque omnino, cuius per verba singula, grauissimæ sententiæ annotentur. Et sermone quidem eo, qui quintus est de passione Dominica: Iustus, inquit, & misericors Deus non sic iniuria suæ voluntatis est vsus, vt & ad reparationem nostram, solam

*In cap. 5. epist.
ad Roman.*

poten-

potentiam benignitatis exerceret: sed quia consequens fuerat, vt homo faciens peccatum, seruus esset peccati; sic medicina ægris, sic reconciliatio reis, sic redemptio est impensa captiuis, vt condemnationis iustæ sententia, iusto liberatoris opere solueretur. Nam si pro peccatoribus sola se opponeret deitas, non tam ratio diabolum vinceret quàm potestas. Et rursum; si causam lapforum sola ageret natura mortaliû, non erueretur à conditione, quæ libera non esset à genere. Vnde oportuit in vnum Dominum nostrum Iesum Christum & diuinam & humanam conuenire substantiam: vt mortalitati nostræ per Verbum carnem factum, & originou hominis subueniret, & passio. Et sermone 8. de Natiuitate Domini: In totius, inquit, generis strage communi, vnum solùm fuit remedium sub diuinæ rationis occulto quod posset subuenire prostratis, si aliquis filiorum Adam, originalis præuaricationis alienus atque innocens nasceretur; qui cæteris exemplo prodesset, & merito. Sed quia hoc naturalis generatio nõ sinebat, nec poterat vitiatæ radicis sine semine propagare esse, de quo scriptura dicit: Quis potest facere mûdum, de immûdo conceptû semine? nõne tu quî solus es? Dominus Dauid, factus est Filius Dauid: & de promissi generis fructu, proles est orta sine vitio; in vnam personam gemina conueniẽte natura: vt eodem conceptu, eodemque partu, gigneretur Dominus noster Iesus Christus, cui vera inesset deitas ad miracula operum, & vera humanitas ad tolerãtiam passionum. Et sermone septimo, Aliter, inquit, ab æternæ mortis vinculis nõ possemus absolui, nisi in nostris fieret humilis, qui omnipotens permaneret in suis. Et serm. 5. Nisi Verbum Dei, caro fieret, mors adhuc regnaret ab Adam. Et quarto: Nisi ad humana descendere dignaretur omnipotens, nulla quenquam species iustitiæ, nulla forma sapientiæ, à captiuitate diaboli, & à pro-

fundo æternæ mortis erueret. Condemnatio enim ex vno in omnes transiens permaneret; & letali vulnere tabefacta natura, nullum remedium reperiret: quia conditionem suam, suis viribus mutare non posset. Et sermone tertio: Offerenda erat pro reconciliandis hostia, quæ esset nostri generis: locia, & nostræ contaminationis aliena: vt hoc propositum Dei, quo peccatum mundi in Iesu Christi placuit natiuitate ac passione delere, ad omnium generationum secula pertineret. Et hæc quidem apud Leonem scripta reperiuntur. Sed & diuus Fulgentius libro secundo ad Trasimundum Regem, cap. 2. de eodem mysterio hæc luculenter satis explicata reliquit: Inquirendus, inquit, fuit vnus, cuius esset natura hominum reformanda munere, informanda lumine, confirmanda virtute: vt æqualitas æterna iustificaret impiam, instrueret insciam veritas, virtus firmaret inualidam. Sed hoc nunquid posset homo per solum hominem, aut in solo quolibet homine reperire? Nullo modo. Quis enim homo posset existere medicus humani vulneris, cum omnes in radice vitiosa, communio circumplecteretur virij naturalis? vel qualiter posset per se solum medelam vulneratis afferre, cuius ortus teneretur in vulnere? quove modo beneficentiæ largitor vniuersalis existeret, quem alienæ opis indigum natura monstraret? Veræ igitur salutis exhaustus homo diuitiis, perenni bonorum possessione priuatus, forsitan angelico fuit iuuamine subleuandus; vt ille qui domus luteæ feculentus ergastulo, ad facultatē purioris vitæ nequiuisset aliquatenus adspirare, gratia iuuaretur opitulationis angelicæ, qua pristinæ offensionis deposuisset illuuiem, & amissæ dudum puritatis resumeret dignitatem. Veruntamen nec angelico poterat hoc reparationis munus adipisci subsidio. Angelica quippe natura tunc homini reparando aliquatenus esset idonea, si cadēdi mobilitate nūquam

natu-

naturaliter fuisset obstructa. Cùm verò se iuuaminis egenam, consubstantialis ruinæ documento testetur; profectò cognoscitur multo minùs ad humanæ posse redintegrationis efficaciam redundare, quæ propriæ nequeat stabilitati sufficere. Suis autem ad custodiam sibi sat esse viribus non incongruè crederetur, si nulla pars eius in deterius laberetur. Vnitas enim naturalis vniuersitatem circumplexa naturæ angelicæ, tota procul dubio maneret impassibilitatis firmamento subnixæ, si passioni non esse posset obnoxia: nec vnquam pareretur in reliquo, quod perpeti non posset in toto. Cùm verò quædam pars eius de cælesti beatitudinis culmine, in imam perpetuamque cernitur deuoluta miseriam, Beato Petro dicente: Quia Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis inferni tradidit, in iudicio puniendos reseruari: profectò cognoscitur vniuersi cunctos opprimi potuisse ruinæ consortio, nisi quos vellet à casu prauitatis virtus illa defenderet, quæ sola naturaliter mutari deprauarique non posset. Ipsa igitur etiam homini reparatio fuit necessaria: quia non alia stantem angelum à ruina potuit custodire, nisi illa quæ lapsum hominem, post ruinam potuit reparare. Vna est in vtroque gratia operata: in hoc vt surgeret, in illo ne caderet. In illo, ne vulneraretur: in isto, vt sanaretur. Ab hoc infirmitatem repulit; illum infirmari non sinit. Illius esca, istius medicina. Hunc autem quisquis sanum sapit, filium Dei esse non ambigit, qui est virtus & sapientia Patris. Sapientia, quæ cuncta disposuit: virtus, quæ omnia creauit. Sapientia, quæ illuminat: virtus, quæ adiutorium præstat. Sapientia, quia immutabilis; virtus, quia insuperabilis. Hactenus Fulgentius. Cui & illa apud Emisennum scripta pulchrè consonant. Placuit, inquit, Deo secundum iustitiam suam pro humano genere offerre hominem purum & immaculatum, segregatum à peccato-

Epist. 2. cap. 2.

catoribus. Sed talem regio nostra non habet: quia non subuenire peccato poterat simili peccato obnoxius; nec interuenire pro seruis, astrictus legibus seruitutis. Hac homilia 6. de Pascha. Homilia verò vndecima: Dicis, inquit, potuisset Deus per aliquem Angelorum commodiùs redemptionis nostræ administrare militiam. Non ita est. nam inordinatū & indecens erat, vt quod factor condiderat, factura repararet. Simul persona vnus angeli valere non poterat totius mudi salutem, & infra, Cur, inquit, non per angelum? quia absolueret creaturam creatura non poterat, quia impossibile erat, vt conseruus seruis tribueret libertatē; impossibile erat, vt peccati capax peccata donaret, & Dei famulus Dei munus impleret. hoc apud veteres de tanti mysterij ratione. Nec verò aliud quicquam aptiùs significat locus Apocalypsis quinto, vbi liber ille ponitur captiuitatis humanæ, scriptus intus & foris, propter ipsa cum occulta, tum & manifesta hominum peccata, quibus mortis rei tenebantur; Cuius libri cum neque in caelo, neque in terra, neque subtus terram, posset quisquam firmissima signacula, propter incommutabile iustitiæ diuinæ decretum, resolvere (cui iustitiæ nulla pura poterat satisfacere creatura) flebat Ioannes multum: quoniam nemo dignus inuentus est, aperire librum, nec videre eum. sed vnus è senioribus dicit illi: Ne flueris. Ecce vicit Leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, & soluere septem signacula eius. Quod vt intelligatur dictum propter sacramentum redemptionis, quam Agnus ille sua morte peregit, sequentia faciunt. Quippe cum aperuisset librum, tales ei laudes offeruntur: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu. Hic igitur est qui liberauit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor, nisi videlicet ille adiuuaret. Non enim,

enim hoc, inquit Augustinus in Psalmum 71. efficere potuit vel cuiusquam virtus, vel quisquam homo iustus, vel aliquis angelus.

CAPVT XIII.

*Quanta diuini verbi sapientia reluceat in opere
humana liberationis.*

SED quo plenius mysterij huius magnitudo perspicatur, operæpretium fuerit, diuinæ sapientiæ, qua nostræ redemptionis opus executus est Dei filius, quoad nostra quiuerit imbecillitas, contemplari rationem. Neque enim de nihilo esse censendum est, quod Dei Filius peculiariter in sacris literis Sapientiæ nomine crebrò designetur. Nam cum pronunciatur in scripturis vel narratur aliquid de Sapientia, siue dicente ipsa, siue cum de illa dicitur, Filius nobis potissimum insinuatur, inquit Augustinus. Exempla sunt, velut in Evangelio: Propterea Sapientia Dei dixit, Ecce ego mitto ad vos Prophetas, &c. Quo loco de seipso sic loqui Dei Filium, ex Matthæo constat: apud quem hoc ita expressum est, vt Christus ipse loqui significetur: Ecce ego mitto ad vos, &c. Item: Iustificata est sapientia à filiis suis: id est, ego ipse qui Dei sum Sapientia. Et in epistola priore ad Corinthios, dicitur Christus Dei virtus & Sapientia. Ac rursus, Qui factus est, inquit Paulus, nobis sapientia. In veteri quoque Instrumeto multa sunt loca, vt Prouerbiorum 8. & 9. Sapientiæ 7. 9. & 10. Per sapientiam, inquit, sanati sunt, quicumque placuerunt tibi: id est, per Christum incarnatum. Ecclesiastici quoque vigesimo quarto, & Baruch. tertio id ipsum non obscure significatum reperias. Quænam igitur rogo hinc diuinæ Sapientiæ subtilitas? Principio magnæ apud homines sapientiæ putatur esse consilium, si tectis & occultis insidiis, versutus hostis capiatur. hoc autem consilio vsus est Dei Filius, ad diabolum circumueniendum. Siquidem assumptæ in eo naturæ

Cap. 3. lib. 9.
de Trinit.

Cap. 1.

infr-

infirmas, potentiam deitatis: forma serui, maiestatem Dei abscondit. Communicauit, Paulo teste, carni & sanguini: mortalis ac miser inter mortales versatus est, per omnia nostri similis absque peccato. Quis hominem illum, facile fuisset suspicatus mundi esse redemptorem? quoniam modo vel diabolus persuadere sibi potuisset, hunc captiuitatem humani generis soluturum, qui ipse de numero vitiosorum & captiuorum esse videretur? vnde Leo Serm. 2. de Natiuitate, Virtutem, inquit, inseparabilis à suo homine deitatis, per velamen nostrę infirmitatis abscondit. Illusa est securi hostis astutia, qui natiuitatem pueri, in salutem generis humani procreati, non aliter sibi quàm omnium nascentium putauit obnoxiam. Vidit enim vagientem atque lacrymantem, vidit pannis inuolutum, circumcisioni subditum, & legalis sacrificij oblatione perfunctum. Agnouit deinceps solita pueritię incrementa, & vsque in viriles annos de naturalibus non dubitauit augmentis. Inter hæc, intulit contumelias, multiplicauit iniurias, adhibuit maledicta, opprobria, blasphemias, conuitia: omnem postremò in ipsum vim sui furoris effudit. omnia tentamentorum genera percurrit, & sciens quo humanam naturam infecisset veneno, nequaquam credidit primæ transgressionis exfortem, quem tot documētis didicit esse mortalem. Et beatus Ambrosius, Non potuit, inquit, melius laqueus conteri, nisi prædam aliquam diabolo demonstrasset: vt dum ille festinaret ad prædã, suis laqueis ligaretur. vt ego possim dicere: laqueos parauerunt pedibus meis, & ipsi inciderunt in eos. Quæ potuit esse præda nisi corpus? Oportuit igitur hanc fraudem diabolo fieri, vt susciperet corpus Dominus Iesus; & corpus hoc corruptibile, corpus infirmum, vt crucifigeretur ex infirmitate. Ad similem & diuus Cyrillus modum: Quoniam, inquit, non poterat aliter humanum genus

Circa principium, lib. 4. in Lucam.

Libro 4. in Ioan. cap. 1.

ex mor-

ex morte, in quam cecidit, ad vitam resurgere, nisi Filius Dei homo factus esset; im minebat autem propter crudelitatem Iudæorum mors acerbissima: idcirco quod per se non voluntarium homini fuit, voluntarium fecit. id enim natura diuina, ex misericordia sua volebat. nam opifex omnium sapientia, id est, Filius Dei, quod diaboli malitia præparauerat, crudelem dico eius in carne mortem, id salutis viam, id vitæ ianuam effecit. Ita in contrarium spes diaboli versa est, vt vix post hæc cognouerit durum sibi fuisse aduersus Deum pugnare. Quod mihi videtur Psalmista subaperuisse, cum de Christo & diabolo dicat: In laqueo suo humiliabit eum. Nam mortem quasi laqueum, Christo diabolus præparauerat: sed in ipso laqueo suo humiliatus est; mors enim in morte Christi destructa est, & tyrannus cecidit, qui se id passurum non formidabat. Hæc illi. Itaque diuinę sapientię miro consilio ludificatus princeps tenebrarum, nesciuit quis aut quātus esset Christus. vnde Paulus de seculi principibus, hoc est, dæmonibus: Si cognouissent, inquit, nunquā Dominum glorię crucifixissent. Id ipsum testatur & Ignatius in Epistolis, & Leo in sermonibus sæpe. Ac nono quidem in ijs qui sunt de passione Domini, sic expressum reliquit: Nec ipse, inquit, diabolus intellexit quod sequendo in Christum, suum destrueret principatum. Qui antiquæ fraudis iura non perderet, si se à Domini Iesu sanguine contineret. Sed malitia nocendi auidus dum irruit, ruit: dum capit, captus est: dum persequitur mortalem, incidit in Saluatorem. Hic ergo videre licebat Dauidem, specie quidem & statura pusillum, sed ope diuina fortem; armis penè nullis instructum, sed diuino præsidio munitissimum: congredientem cum gigante Goliath, ingentis magnitudinis viro, assuetoque bellis. latebat enim in exiguo corpusculo diuina virtus, ad gigantem debellandum. quæ si ante certamen

Psalm. 9.

1. Cor. 2.

*Ad demones
reclit Pauli
lorum S. Leo
serm. 18. de
passione Do-
mini.*

fese

sefe prodidisset, nulla futura fuisset, hoste fugitante, victoria. Sic Dominus insidiis occultavit quis esset, ne si id cognosceretur, impediretur opus redemptionis nostræ. Nam ex insidiis adoriri hostem, aliquando infirmitatis est argumentum, quando palam congredi non audemus. aliquando verò prudentiæ est maximæ: ne videlicet si quis aperto Marte cōgrediatur, seq. ipsum aperiat, sine cōsuetu hostis abscedat. Ita enim si scilicet diabolus eum quem persequabatur, esse Dei Filium, facillè molliuisset humana quadam māsuetudine Phariseorum & Scribarum animos, vt à persequendo desisterent, quemadmodū id expressum est à diuo Leone Serm. 11. de Passione Domini. Si enim, inquit, crudelis & superbus inimicus consilium misericordie Dei nosse potuisset, Iudæorum animos mansuetudine potiùs temperare, quàm iniustis odiis studiuisset accendere: ne omnium captiuorū amitteret seruitutem, dum nihil sibi debentis, persequitur libertatem. Hæc Leo. Magnæ quoque sapientiæ est, sic astu rem tractare, vt tum vincatur hostis, cū sibi vicisse videatur, sic actū & à Christo. arbitratus est diabolus se vicisse Christum, affixus cū esset cruci, probroso supplicij genere: atqui per hoc ipsum Christus victor erat diaboli, sic demum persoluto Patri pretio redemptionis nostræ. Cuius rei discipuli quoque ipsi cū adhuc essent ignari, querula voce colloquebantur, dicentes mortuo Christo: Putabamus quòd ipse redempturus esset Israël. Nesciebant videlicet eo ipso Christum redemptorem futurum, quo mortem pro nobis oppeteret. Cū se igitur diabolus Christo mortuo, superiorem euasisse putaret; ipsa morte prostratus est, victusque eo ipso quo se non dubitabat esse victorem. Vnde ad Colossenses cap. 2. beatus Apostolus non abs re triumphum, quē sibi Christus in cruce peperit, magnificè prædicat, ac si crux quæ plena erat dedecoris,

*Cōsule eundem
Serm. 18. de
pass. Domini.*

ris, conuersa esset in currum triumphalem: Exspolians, inquit, principatus & potestates, traduxit palàm confidenter, triumphans eos in semetipso: palàm videlicet demonstrans victos esse & deiectos. Quia cùm exaltatus fuero, inquit, tum omnia traham ad meipsum. hïc Sampson verus apparuit, qui eo maximè hostes strauit, quo mortuus est. Tertio prudentiæ militaris magnæ iudicari solet, in angustiis rerum penèque salute desperata, stratagemate quodam & noua mirandaque ratione, salutem recuperare, & vincere hostem. Sic Christus desperatissima re, stratagema inuenit. Eratenim alioqui desperatum de salute humani generis, tot adhibitis frustra remediis. Namque non Leuita, non Sacerdos præteriens sanauit: nihil baculus Helisei valuit; nulla profuit philosophia; non lex, non timor, non natura suffecit. Quod enim remedium adferas mortuo? nunquid illum medici suscitabunt? valebat interim ac dominabatur lōgè lateque hostis diabolus, & tetrum cum morte peccatum. Quòdnam ergo stratagema excogitauit Dominus? factus est Deus homo, crucifixus est, & mortuus. Hoc verò quis non protinus iudicet esse ridiculum? Speciem magnæ procul dubio stultitiæ præ se ferebat ea ratio liberandi. vnde est à philosophis & hominibus aliis sæpe derisa. Sed quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, *1. Cor. 1.* (inquit beatus Apostolus) & quod infirmum est Dei, fortius est atque ad salutem parandã præsentius, quàm quicquid omnino forte ac magnificum, humanum aut angelicū excogitare possit ingenium. Quid enim fortius Domini manu, quæ mundum vicit, non ferro armata, sed ligno transfixa? hïc cernere licet stratagema Gedeonis, de quo in libris Iudicum scriptum sic est, cap. 7. Diuisitque Gedeon trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas, ac lampades in medio lagenarum. Et dixit ad
eos:

eos:

eos: Quod me facere videritis, hoc facite. ingrediat
 partem castrorum, & quod fecero sectamini. Quan-
 do personuerit tuba in manu mea, vos quoque per ca-
 strorum circuitum clangite, & conelamate Domino
 & Gedeoni. Ingressusque est Gedeon & trecenti viri
 qui erant cum eo in partem castrorum, incipientibus
 vigiliis noctis mediæ: & custodibus fuscitatis, cœpe-
 runt buccinis clangere & complodere inter se lagenas.
 Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent
 locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris ma-
 nibus lampades, & dextris sonantes tubas: clamave-
 runtque, Gladius Domini & Gedeonis, stantes singu-
 li in locum suum per circuitum castrorum hostilium.
 Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes vlu-
 lantesque fugerunt; & nihilominus insistebant trecen-
 ti viri buccinis personantes. Er ad eum quidem modum
 se habet historia. Vbi lagenæ fragiles erant, luteū forti-
 figmētum, quæ lumen ne conspici posset contegerent,
 relicto foramine per quod lampades expirarent, &
 nimirum ijs contractis, repente promicaret lumen.
 Atque isto modo & sonitu repentino tubarum, & cla-
 moribus militum, ac subito fulgore lampadum con-
 territi turbatique hostes, iam euigilantes, in fugam
 sese conuerterunt. Quid autem lagenæ fragiles, nisi
 Christi sacrum, sed mortale, corpus? quid lagenarum
 inter ipsas complosio, qua etiam illæ contractæ
 sunt, nisi violenta Christi mors, qua fragilis est & in-
 firma naturæ compositio resoluta? quid delitescens
 intus lumen, quod se postea protulit hostesque turba-
 uit, nisi diuinitas, cuius in Christo plenitudo habita-
 bat, quæ sibi fugatis hostibus mundum Christo motu
 tuo subiugauit? Quid denique clangor sonitusque tu-
 barum, nisi prædicatio Apostolorum, cuius ministerio
 tantam nossemus hic Gedeon Christus Dominus, victo-
 riam de hostibus reportauit? Comparatum autem id
 fuisse

fuisse ad præfigurandam eam liberandi generis nostri rationem, qua Dominus est usus, perspicuum est ex Isaiâ Propheta cap. 9. vbi dicitur, Sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. id est, quomodo Gedeone duce fuerunt Madianitę superati, ita à Christo superatus est diabolus. Quarto sapiens medicus censetur is, qui ita norit ad vulnera & morbos medicamenta & emplastra accommodare, vt & maximè valeant ad curandum, & apta quædam compositio ligaturæ pulchritudoque existat. Sic Christus, tanquam medicus sapientissimus, modò per contraria, modò per similia rem gerendo, adhibuit (& aptissimè quidē) ea quæ maximam vim haberent ad medelam animis nostris adferendam, de quo præclarè Augustinus capite decimoquarto libri primi de doctrina Christiana: Quemadmodum medici, inquit, cùm alligant vulnera, non incompositè, sed aptè id faciunt, vt vinculi utilitatem quædam etiam pulchritudo consequatur: sic Medicina Sapientiæ per hominis susceptionem nostris est accommodata vulneribus, de quibusdam cõtrariis curans, & de quibusdam similibus. Sicut etiam ille qui medetur vulnere corporis, adhibet quædam contraria, sicut frigidum calido, vel humidum sicco, vel quid aliud eiusmodi: adhibet etiam quædam similia, sicut linteolū vel rotundo vulnere rotundū, vel oblongum oblongo, ligaturamque ipsam non eandem membris omnibus, sed similem similibus coaptat: Sic Sapiencia Dei hominem curans, seipsam exhibuit ad sanandum: ipsa medicus, ipsa medicina. Quia ergo per superbiam homo lapsus est; humilitatem adhibuit ad sanandum. Serpentis sapientia decepti sumus, Dei stultitia liberamur. Quemadmodū autem illa sapientia dicebatur, erat autē stultitia contemnētibus Deum: sic ista quæ vocatur stultitia, sapientia est vincētibus diabolum. Nos immortalitate malè vsi sumus, vt moreremur:

P

xeremur:

reremur: Christus mortalitate bene usus est, ut viveremus. Corrupto animo feminæ, ingressus est morbus: integro corpore feminæ, processit salus. Ad eadē contraria pertinet, quòd exemplo virtutum eius, vitia nostra curantur. Iam verò similia, quasi ligamenta membris & vulneribus nostris adhibita, illa sunt: quòd per feminā deceptos, per feminam natus, homo homines, mortalis mortales, mortuus mortuos liberavit. Idem explicatū reperies sermone quinto de Natiuitate apud Leonem disertissimè sub finem. Atque hæc Baruch potissimūm spectauit in Sapia, quòd per illā Deus repararit hominem, cuius salus in desperatione posita videretur. Tale igitur opus aptè admodum Verbo Dei & Sapientiæ congruebat, ut ex ipso etiam opere ipse peculiariter Sapientiæ nomen sortiretur.

CAPVT XIII.

Cum presentissimam hanc & sapientiæ plenam liberandi hominis rationem in finem vsque seculorum distulerit Deus, quamnam dilationis eius causam nonnulli aliquando reddiderint.

HABET etiam illa quæstio, præterquam quòd huc pertineat, non inutilem neque iniucundam considerationem: Cur ad hominum liberandum genus, non à principio uenerit Christus, sed sub finem seculorum. id quòd à Gentilibus olim philosophis, religionem Christianam iridentibus, quærebatur. Si Christus salutis uiam se dicit, gratiam & ueritatem; in seque solo ponit animis sibi credentibus reditum: quid egerunt tot seculorum homines ante Christum? Quare saluator qui dictus est, sese tot seculis subduxit? Hec de Porphyrio, inquit Augustinus, tanquam validiora decreta proponit. Meminit & Hieronymus Porphyriane huius obiectionis: Quid necesse fuerit Christum in ultimo uenire tempore, & non priusquam innume-

Epist. 49. q. 2.

rabilis

rabilis periret hominum multitudo? Quam quaestio-
 nem, inquit, beatus Apostolus ad Romanos scribens,
 prudentissimè ventilat, ignorās hęc & Dei concedens
 sciētię, sic ille in Epistola ad Ctesiphōtem. Tametsi au-
 tem non sit diuini huius consilij humanae sciētię sub-
 iecta ratio, inquirere tamen cum modestia licet. Quo
 in studio in primis illud fixum esse debet, neminem
 vnquam iustitiam & salutem esse consecutum, nisi per
 Christum: nō alios per naturę legem, alios per legem
 Moysi, tandem postremò alios per Christum. Quem
 perniciosissimum Pelagianismi errorem, Epistola ea
 Celestij quę inter opera D. Hieronymi falsò adnume-
 rata, ad Demetriadem scripta est, eleganter & illece-
 brosa prorsus gratia dictionis expressit. Sed non sicut
 Pelagius, inquit Augustinus, & eius discipuli tempora
 diuidamus: dicentes primū vixisse homines iustos
 ex natura, deinde sub lege, tertio sub gratia. Ex natura,
 scilicet ex Adam tam longa ætate qua lex nondum
 erat data. Tunc enim, aiunt, dnce ratione cognosceba-
 tur creator; & quemadmodum esset viuendum, scri-
 ptum gerebatur in cordibus, non lege literę, sed na-
 turę. verū vitiatis moribus, inquit, vbi cœpit non
 sufficere natura iam decolor, lex ei addita est: qua velut
 luna fulgore pristino, detrita rubigine, videretur. Sed
 posteaquam nimia, sicut disputant, peccandi consue-
 tudo prauauit, cui sanandę lex parum valet, Christus
 aduenit: & tanquam morbo desperatissimo, non per
 discipulos, sed per seipsum medicus ipse subuenit.
 Hęc disputantes, inquit Augustinus, à gratia media-
 toris iustos excludere conātur antiquos, tanquam Dei
 & hominum illorum nō fuerit mediator homo Chri-
 stus Iesus, quia nondum ex vtero Virginis carne susce-
 pra, homo fuit quando illi iusti fuerunt. Quod si ita
 esset, nequaquam Apostolus diceret, Per hominem
 mors & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut
 enim

August. lib. de
 gratia Christi,
 cap. 37.

enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur. quandoquidem illi antiqui iusti, secundum istorum vaniloquia, sibi sufficiente natura, nec mediatore homine Christo indiguerunt, per quem reconciliarentur Deo; nec in eo uiuificabuntur, ad cuius corpus & membra secundum id quod propter homines homo factus est, non pertinere monstrantur. haec aliaque multa eodem pertinencia, D. Augustinus, libro eo quem scripsit de originali peccato. Quare procul sit a nobis, ut interrogati cur tam sero uenerit Christus, respondeamus Pelagianorum more: quia pouerint usque ad id tempus homines sine Christo esse saluum autem uenisse Christum, quando peccatis inundantibus, & morbo crescente, alia remedia minime sufficerent. Sed hoc certissime teneamus, sicuti nos per Christi mortem iam peractam, multisque seculis praeteritam, iusti saluique efficimur: ita quotquot ante Christum exstiterunt uere fideles, iustos saluosque per Christi mortem futuram euasisse, Agno illo nimirum, qui mundi peccatum tollit, occiso ab origine mundi. Semper enim in oculis Dei mors Christi praesens fuit, eiusque intuitu ab exordio mundi, iustos fecit quos uoluit. Ab exordio mundi (inquit Augustinus dicta Epistola) quicumque in eum crediderunt, eumque uicunque intellexerunt, & secundum eius praecipia iuste & pie uixerunt, quandolibet & ubilibet fuerint, per eum procul dubio salui facti sunt. Et diuus Leo sermone tertio de Natiuitate, Cessent, inquit, illorum querela, qui impio murmure diuinis dispensationibus obloquentes, de Dominicae Natiuitatis tarditate cauantur: tanquam praeteritis temporibus non sit impensum, quod in ultiima mundi aetate est gestum. Verbi incarnatio haec contulit facienda, quae facta: & sacramentum salutis humanae, in nulla antiquitate cessauit. Quod praedicaerunt Apostoli, hoc annunciaerunt

Cap. 26. &
sequentibus.

Apoc. 23.

Pro-

Prophetæ: nec serò est impletum, quod semper est creditum. Et infra: Non itaque nouo consilio Deus rebus humanis, nec sera miseratione consuluit: sed à constitutione mundi, vnam eandemque omnibus causam salutaris instituit. Gratia autem Dei qua semper est vniuersitas iustificata sanctorum, aucta est Christo nascente, non coepta. Et hoc magnæ pietatis sacramentum, quo totus iam mundus impletus est, tam potens etiam in suis significationibus fuit; vt non minùs adepti sint qui in illud credidere promissum, quàm qui susceperunt donatum. Et ad eum quidem modum Leo. His ergo constitutis, quæ sunt in Christiana religione certissima; non dubitemus summa Dei sapientia factum esse, vt sub finem sæculorum, Verbum caro fieret, omnium salutis causa. Cuius rei etiam si nos rationem percipere nullam omnino possemus: submittere tamen animos Deo deberemus. nam, vt præclarè monet Augustinus eadem epistola: Quid quando fiat quod ad vnam eandemque fidelium & piorum liberationem pertineat, consilium Deo tribuamus, nobis obedientiam teneamus. licet tamen modestè huius consilij rationes exquirere, quemadmodum id à veteribus factum reperimus.

CAPVT XV.

Redditur atque explicatur vera dilationis ratio: vt videlicet progressu temporum palàm fieret talis tantiq; liberatoris necessitas.

IN humani generis igitur reparatione, sic egit Deus, vt agnosci palamque esse vellet, quid ipsius esset gratiæ tribuendum: & cuiusmodi ex nobis essemus, quantumque sine Dei adiutorio præstare possemus. Ideoque primùm legè dedit solis Iudæis, ceteris gentibus in sua ignoratione relictis: ne videlicet naturæ omnium adscriberetur, quod cerneretur in omnibus. Nec statim quidem dedit eam vlli genti. nam quod

fuiſſet mox à lapſu tributum, id ſibi procliuuſ ar-
 gaſſent. Ea quippe eſt mortalium animis innata per-
 ſuaſio, vt quibus ſe non meminerint caruiſſe, aut quæ
 ſibi cum omnibus communia eſſe perſpiciât, hæc non
 gratiæ Dei accepta ferenda, ſed aut viribus ſuis parta,
 aut meritis adſcribenda putet. Quocirca Moyſes Deu-
 teronomij cap. 32. vt populo ſpectatum faceret gratiæ
 Dei beneficium in donâda lege, reuocat eis in memo-
 riam quid antè, & quam diu fuerint. Memêto, inquit,
 dierû antiquorû, cogita generationes ſingulas: inter-
 roga patrem tuum, & annûciabit tibi; maiores tuos, &
 dicent tibi. Quâdo diuidebat altiffimus gentes, quâdo
 ſeparabat filios Adam, cõſtituit terminos populorum,
 iuxta numerum filiorum Iſraël. Pars autem Domini,
 populus eius: Iacob funiculus hereditatis eius. Inue-
 nit eum in terra deſerta, in loco horroris, &c. Tandem
 ergo legem dedit, non ſtatim: longoque tempore paſ-
 ſus eſt homines in mira & vnus Dei & officiorum
 ignoratione verſari. Itaque in varios idolorum cultus,
 & nefanda ſcelera, homines paſſim proruebant, non
 obſtante lumine naturali. quia quod erat eius reliquû,
 ſenſim exſtinguebatur deſiore caligine vitiorû. Hinc
 omnino defectus innotuit ſcientiæ Dei, ſicut verè di-
 uus Thomas annotauit. Defectus autem virtutis, in-
 claruit homini tempore legis ſcriptæ: quia licet homo
 per legem eſſet eruditus, tamen iugum peccati exerce-
 re nondum potuit. Namque habitam iam cognitaque
 legem, nondum omnis adempta ſuperbia eſt. Illud enim
 perſuaſum tenebant, legem ſibi ſufficere ad bene iu-
 ſteque viuendum. proinde accepta lege, omnia, in-
 quiunt, que præcepit nobis Deus, faciemus. arrogantiſ
 certè quàm verè. Quamquam igitur eſſent homines
 animis ægri, tamen in ſua ægritudine tanquam ſani
 exultabant: more videlicet phrenericorum, qui ſanos
 ſe maximè tum cum vehemèter languent, arbitrantur.
 Ergo,

Aug. epiſt. 39.

Ergo, aiebant, etiam si oportuerit nobis à Deo cōmonstrari degendæ vitæ rationem, tamen ea iam cognita, possumus ex nobis bene viuere. Quod tantum aberat vt verè sentirēt, vt essent etiam deteriores ena furi. Vbi enim sanctus non adiuuat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala, concupiscentiam bonam; hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris: profectò illa lex quamuis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquæ impetus, si vnā in partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito; cuius molem cum euicerit, maiore cumulo præcipitatus, violentiùs per prona prouoluitur. Nescio quo enim modo, inquit Augustinus, hoc ipsum quod cōcupiscitur, fit iucundius dum vetatur. Sed priusquam hanc suam infirmitatē perspexisset hominum genus, eamq; saltem utilitatē ex lege cepisset; nondum tempus erat vt veniret medicus. non enim ab ægroto fuisset acceptus, sed contemptus; istaque ratione, medicina importunè adhibita, exasperasset morbum, non contulisset sanitatis beneficium. Itaque debuerunt homines per legem cognoscere imbecillitatem suam: vt ea explorata, intellerēt sibi caelestem medicum esse necessarium; venientēque lubentes admitterent, ac multiplicatis infirmitatibus suis, postea accelerarent. Nam si sibi, inquit Augustinus, adhuc sani viderentur, nunquam accelerarent. Quare bonū est sic humiliari peccatorem: & nemo est insanabilior eo qui sibi sanus videtur. hoc in Psalm. 58. Vnde & lex subintravit, vt abundaret delictum, Paulo teste. Vbi autem abundauit delictum, abundauit & gratia. Et lex, eodem affirmando Apostolo, præuagationis gratia posita est; vt simplici transgressioni cumulo præuagationis adiecto, sola deprehenderetur minimè sufficere, ad pestem peccati fugiendam, cognitio veritatis. Propterea (ait Chryostomus in cap. 3. ad Romanos) & nūc tandem;

*Lib. de spiritu
& littera.*

postremis videlicet temporibus venit: ne, si statim à principio venisset, dixissent possibile fuisse, vt per legem quis, propriisque laboribus & meritis saluaretur, vt enim istam Iudeorum impudèntiam obturaret, multum temporis tardando insumpsit, ita vt posteaquam omnino conuictum esset & clarum, neminè ex seipso saluari posse, tunc primùm per ipsius gratiam salus adesset. Hæc Chrysostomus. Erant etiam homines duri & rebelles, minimeque assueti iugo Domini portâdo, Fuerunt ergo primùm edomâdi iugo Legis, & terrore eius in officio continendi: quo sic à Lege tanquam pædagogo ad Christum magistrum ducerentur: & qui metu iam honestè viuere assueuerant, facilius, & ex amore iustitiæ, Christo præceptori deinceps obedirēt. Idcirco Iudæis quidem Lex pædagogus fuisse dicitur ad Christum, ad eumque vsum ordinata esse in manu mediatoris, donec veniret semen: vt paulatim magnus ille qui per vniuersum genus humanum iacebat egrotus, præpararetur ad suscipiendū medicum Christum, Et hæc quidem prima sit ratio, quæ à diuo Augustino sæpe redditur.

CAPVT XVI.

Explicatur & alia ratio dilationis; inde petita, vt hominum genus variis interea significationibus præpararetur.

SECUNDA eiusmodi est, non modò erat agendum hoc cum hominibus egris, vt intelligerent sibi medicum esse necessarium: verum etiam erant multo antè præparandi, vt crederent esse medicinam sibi repositâ in Filio Dei, homine facto, & mortuo. Quia enim mira illa adeoque inusitata fuit medendi ratio, facillè eam infirmi respuissent, non credentes se posse hac ratione sanari, etiamsi laborare se grauius vitiis morbis non diffiterentur. Ea quippe de causa, crucis prædicatio Gentilibus stultitiæ loco fuit: quod, tametsi natura

naturæ vitia morbosque varios multi non ignorarent, tamen hac via reduci hominum animos ad virtutis ac iustitiæ sanitatem posse non existimarent. Hanc Leo tradit rationem Serm. 3. de Natiuitate; eandemque explicat eiusmodi verbis: Sapiëntia, inquit, & benignitas Dei, hac salutiferi operis mora, capaciores nos suæ vocationis effecit: vt quod multis signis, multis vocibus, multisque mysteriis per tot fuerat secula prænunciatum, in his diebus Euangelij nõ esset ambiguum: & natiuitas, quæ omnia miracula omnemque intelligentiæ erat excessura mensuram, tanto constantiorem in nobis gigneret fidem, quanto prædicatio eius & antiquior præcessisset, & crebrior. Et iterum Serm. 13. de Passione Domini: Sic, inquit, congruebat illos populos erudiri, vt quæ reuelata non caperent, obumbrata susciperent: & maior Euangelij esset auctoritas, cui tot signis totque miraculis atque mysteriis veteris Testamenti paginæ deseruissent. Sic Leo Pontifex. Hinc arbitror tempore Christi dici regiones albas ad messem fuisse: quod essent populi circumcisorum præ Gætiū nationibus, Propheticis prænunciationibus instructi atque præparati ad suscipiendum Euangelium. Proptereaque increpiti iure Pharisei, quod non à seipsis, rebusque in medio positis, iudicarent quod iustū esset: ac quicumque recusarunt Christum recipere, pertinaciter obfirmateque Mosaicis decretis insistētes, ex ipsa Lege per Apostolos redarguti cōiunctique sunt. Itaque tam diuturna, tam varia prænunciatio mortis resurrectionisque Domini, & redemptionis per crucem futuræ, multum valuit apud vel mediocriter intentos, ad Christū, venientem in propria, complectendum. Eademque modò animos nostros confirmat in fide ratio, vt non dubitemus esse diuinum, quod tanto antè tam variè fuerit prænunciatum. Sic omnino nostræ infirmitati sua Dominus benignitate consuluit, ne resili-

mus ab Euangelio propter stupendam rerum magnitudinem & nouitatem: vt & nihil detrimenti paterentur priores, & in posterioribus fides isto modo stabiliretur, eiusque renincerentur hostes, qui admodum multi futuri erant. Hoc, inquit Augustinus, totum prophetandum fuit, prænunciandum fuit, venturum commendandum fuit, vt non subito veniens horreretur, sed creditum exspectaretur. Sic breuiter in Psalm. 109, Pharisæi verò plerique puerorum more fecerant: qui cum tanquam elementis & disciplinis inferioribus preparari debuissent ad superiores capeffendas; his contemptis, illis inhæserunt. Ideoque vt semper paruuli sub elementis mundi seruietes, nunquam in viros euaserunt, imò & in sua iniquitate perierunt. Adijciuntur & aliæ causæ minoris momenti. Quia nempe doceret, vt tantum nostræ libertatis principem, longa præconum series anteiret. Rursumque ideo tardius consultò venisse, ne prolixitate temporis fidei feruor tepesceret. nam id solere tandem euenire conspiciamus: vt & propterea dictum videatur Lucæ 1.7. Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? In paucis enim inueniet fidem, incredularum comparatione turbarum; in paucissimis perfectam, vereque excellèrem. Quanto igitur grauius ac diuturnius id fuisset malum, si nullam Christus veniendi moram fecisset? Ac illi quidem aduersus huc languorem in promptu fuissent remedia. Qui enim dat hominibus fidem, facile etiam conseruat, & in quibus vult, & quamdiu vult: verum sic ordinariè sua dona largitur, vt tamen penitus que sunt humani moris, non auferat. Item & illa iungi potest ratio: vt declararetur seueritas diuinæ iustitiæ, que ad tantos luctus & clamores & miseriam hominum, noluit statim commoueri vt veniret: sed multo tempore hominũ genus dereliquit, paucissimos quosdam saluans per fidem: vt palam fieret quid mereretur peccatum

Consule Bedam, in lib. quest. sub finem.

catum, & quàm graue fuisset delictũ, cui sic indignaretur Dei iustitia. Ob hoc etiam, non statim per Christum restituit hominem pristino statui: sed cum multis vitiorum fibris, innumeras relinquit huius vitæ pœnas & ærumnas. Ac seruati quidem fuissent tum forsitan multi qui nunc in damnatione sunt, si Christus antè multo venisset. Verùm eripere illos ab interitu funestaq. seruitute non absolute statuerat Deus: atque in id maximè tempus distulit ortus electorum plurimorum, quo erat ipse venturus. Istoque modo & serò veniens, tam multos saluos fecit quàm voluit.

CAPVT XVII.

Rationem dilationis æstimandam propriè ex ordine publicæ curationis.

BONVM præterea publicum anteposuit priuato. Proinde cum hoc ordo publicæ curationis exigeret, vt serò veniret; hanc vtilitatem communem præposuit priuatae saluti quorundam: quos si libertate donare voluisset, nullo id negotio potuisset per fidem venturi, sicut pauculos illos saluos fecit. In alios ergo iustum iudiciũ declarauit: in alios gratiæ suæ & summæ miserationis beneficium, vt hoc quidem præcipuè loco, illa Apostolicæ admirationis exclamatio vsurpanda videatur: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius! Publicæ autem curationis ordinem explicauit Augustinus libro octoginta trium quæstionum, quæstione 44. Sicut, ait, absurdus est qui iuuenilè tantum ætatem velleret in homine temporibus subdito: sic absurdus est, qui in ipso vniuerso genere humano, vnã ætatem desiderat. Nam & ipsum tanquam vnus homo, ætates suas agit: nec oportuit venire diuinitus magistrum, cuius imitatione in mores optimos formaretur, nisi tempore iuuentutis. Ad hoc valet quod Apostolus

stolus

stolus dicit, sub lege tanquam sub pædagogo paruulos custoditos: donec veniret cui seruabatur, qui per Prophetas promissus erat. Aliud est enim quod diuina prudētia quasi priuatim cum singulis agit: aliud quod generi vniuerso tanquam publicè consulit. Nam & quicumque singuli ad certam sapientiam peruenerunt, non nisi ab eadem veritate, suarum sigillatim ætatum oportunitate illustrati sunt. A qua veritate, vt populus sapiens fieret, ipsius generis humani oportuna ætate, homo susceptus est. & quæstione 63. tractans illud Ioannis, vbi dicitur, hora sexta Dominum venisse ad puteum; Hora sexta, inquit, tanquam senectute generis humani. nam sexta ætas, senectus est: quoniam prima infantia, secunda pueritia, tertia adolescētia, quarta iuuentus, quinta grauitas. Veteris itaque hominis vita, quæ secundum carnem temporali conditione peragitur, sexta ætate senectutis concluditur. Qua senectute, vt dixi, humani generis, Dominus noster & creator nobis & reparator aduenit: vt moriente videlicet veterere homine, nouum in se constitueret, quem exutum labe terrena in cælestia regna transferret. Hæc Augustinus. Cuius rationes illæ pertinere mihi videntur ad primas præcipuas. Hoc vnum turbare potest, quod vno in loco, senectute dicit hominem suscipi conuenisse; alio iuuentute. Sed idem hominum status atque conditio, & senectus vocari, & iuuetus, alio atque alio respectu potest. Iuuentus quidē, propter sui collectam ex lege notitiam; senectus verò, propter lapsum temporum, propinquantemque mundi finem. Igitur vt in optimos mores, hominum genus reformaret, venit tanquam in ipsa hominis iuuentute, cum ille per sui notitiam legisque pædagogiam, qua rudis antè pueritia premebatur, maximè esset ad eiusmodi reformationem capiendam idoneus. & senescente interim venit mundo: præcipitate iam omnia in finem, ipso temporum

porum cursu: vt cum se esse mōstraret, per quem omnis vetustas solueretur. Augustinus porrò in eo libro qui inscribitur de sex quæstionibus contra Paganos, quem librum se dicit scripsisse aduersus Porphyrium, sub titulo de tempore Christianæ religionis. In eo ergo libro, dilatæ incarnationis hanc reddit rationem: Quia tunc voluerit hominibus apparere Christus, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat & vbi sciebat esse qui in eum fuerant credituri. quod idem ait sub finem capituli noni, sic dici potuisse: tum hominibus voluisse apparere Christum, quando sciebat & vbi sciebat esse, qui electi fuerant in ipso ante mundi constitutionem. Neque hanc causam improbat, ne capite quidem nono libri de bono perseuerantiæ: sed ait hoc se tunc pro temporis ratione respondisse, sine præiudicio tamen latentium causarum. Et indubiè tunc misit Christum Deus, quando voluit plurimos saluare per Christum, quorum natiuitatem vltimis temporibus seruauerat. Hoc tamen dum illam causam redderet Augustinus, falsò positum vidit ipse quod ait, in ijs locis & temporibus, quibus non est Euangelium prædicatum, tales omnes futuros præscisse Deum, quales multi fuerunt in præsentia Christi, qui ne miraculis quidem ad credendum commoueri potuerunt. Nam Tyrij quidem & Sidonij Euangelium non audierunt, quos tamen Dominus pronunciat fuisse credituros, si facta fuissent eis signa quæ aliis edita locis memorantur. Quidam autem non satis eruditi id persuasum aliquando habuere, Christi aduentum in vltimam hanc ætatem esse dilatatum propter seculorū superiorum scelera, & ea maximè quæ contra naturam esse dicuntur: aut propter cordis quam præuidebat duriciem, qua non essent oblatam sibi gratiã acceptaturi. quod nullo modo est sentiendum. Primùm, quia æterna Dei prædestinatio, hominum peccatis mutari non potest; sed quicquid

Cap. 9. lib. de
prædest. san-
ctorum.

Cap. 9. lib. de
bono perseuer.

quicquid decreuerit facere, id eo ipso tempore facit certissimè, quo facere constituerat, non obstantibus vllis omnino peccatis. Deinde venit Christus ad tollenda quantacunque peccata: nō igitur impedit vlla scelerum magnitudo quo minùs citò veniret qui citiùs alioqui fuerat venturus. An quia Paulus persecutor erat, & in Ecclesiam sauebat: idcirco distulit Christus eius vocationem? Si in vno homine non impedierunt curationem grauissima scelera, aut cor tanta superbia obduratum, nec id ipsum in populis ne fieret impedire potuerunt. Quid? qui venit in ciuitatem multæ experientiaë medicus, nunquid is differt curare ob grauitatem frequentiamque morborum? sed hoc ab illis dictum est qui non satis intellexerunt vim gratiaë Christi: quæ tanta est, vt à nullo quamuis duro corde repellatur: quia & ad hoc ipsum proprie valet, vt cordis durities auferatur. Omnipotenti enim medico, inquit Augustinus, nihil est insanabile, non renunciat alicui opus est vt tu curari velis, opus est vt manus eius non refugias; sed etsi nolis curari, vulnus tuum admonet vt cureris, & auersum reuocat, & refugientem quodammodo ad se redire compellit & attrahit. In omnibus implet quod dictum est: Misericordia eius prauent me. Sic ille. Quod si gratia nihil esset, nisi externa vocatio & predicatio, vel etiam interior admonitio & pulsus, tunc meritò expectata fuissent ea tempora, quæ tulissent homines ingenio minùs malo prauoque. Sanè diuus Prosper docet, tempore Christi, inuentam esse iniquitatem robustiorem, vt gratia Christi manifestaretur. An, ait, fortè (vt plerique garrunt) meliora quàm veterū ingenia, nostris seculis orta sunt, & aptiores diuinis donis animas tempora extrema pepererunt? Quod etiam si ita esset, ad bonitatem id referendum esset auctoris: qui vocandis ad vitam æternam, ea que non reniterentur corda finxisset. Sed nihil prorsus no-

*Solent medici
in desperatis
artis sue po-
tentiam osten-
dere, inquit
August. in
Psalm. 130.*

*August. lib. 5.
Confess. cap. 1.
et cap 8 lib. de
predest. san-
ctorum.
In Psalm. 58*

*Lib 2. de vo-
cat. gen. c. 15.*

uatum est in generatione carnali: nec generosior auis
 minorum orta successio est: cum potius in hominibus
 illius temporis, quo mundi Redemptor aduenit, quan-
 to erat propago tardior, tanto sit iniquitas inuenta ro-
 bustior. Et infra: Igitur ad manifestandam gratiã Dei,
 quæ ex æterno eius incommutabiliq̃ consilio, in sa-
 lutem omnium gētium disponebatur, nō priora quasi
 incapacia declinata sunt tempora: sed ista electa, quæ
 tales populos ediderunt, quorum ferox & voluntaria
 iniquitas, non consulendi affectu, sed intentione læ-
 uendi, persisteret facere quæ manus Dei & consilium
 decreuerunt fieri: vt mirabilior esset gratia & poten-
 tia Dei, quæ de tam duris animis, tam tenebrosis men-
 tibus, tam inimicis cordibus, fecit sibi populum fide-
 lem, subditum, sanctum, qui nō per sapientiam huius
 mundi peruenit ad lumen sapientiæ Dei, sed per illius
 donum. de quo testatur Ioannes Apostolus, dicens:
 Scimus, quia Filius Dei venit, & dedit nobis sensum,
 vt cognoscamus verum Deum & simus in vero Filio
 eius. atque hætenus quidem diuus Prosper. Cui & à
 Leone Pontifice in eandem omnino sententiam sub-
 scribi, videre licebit circa principia Sermonis tertij de
 Epiphania Domini. Paulus quoque ad Romanos ter-
 tio, dicit venisse Christū propter remissionem, & lon-
 gam tabem, natam ex delictis præcedentibus. Quem
 in locum diuus Chrysostomus scribens, Cū enim
 iam, inquit, desperassemus, tempusque esset ferendæ
 sententiæ; vt quo cumulata iam erāt mala, & quicquid
 peccatorum est, suam nactum erat plenitudinem &
 maturitatem; tunc potissimū potētiam suam osten-
 dit, vt discas quanta sit apud illum iustitiæ abundātia.
 Neque enim tam fuisset mirabile & præter opinionē.
 si statim à principio fuisset factū, atque nunc est: quan-
 do scilicet omnes curationis modi frustra ad deplora-
 tionem vsque explorati sunt. Hæc ille. Quod si ob
 pecca-

Hæc ille.
 Quod si ob
 pecca-

peccatorum magnitudinem, Christus aduētum suum distulisset, nunquam profectò venisset: quia nunquam inuenisset meliores. Sed expectare ipse non debuit, vt inueniret bonos, qui quos vult facit bonos, etiam ex pessimis. Vnde illa clarissima Basilij oratio, quam penè vniuersus quondam Oriens frequentabat, inter cetera sic habet: *Dona Domine virtutem ac tutamentum. Malis quesumus bonos facito, bonos in bonitate conserua. Omnia enim potes, & non est qui contradicat tibi. Cùm enim volueris saluas, & nullus resistit voluntati tuae.* Sic ille, vt videre est apud Petrum Diaconum in libello De incarn. & gratia Christi, cap. 8. Atqui in Psalmis est, inquit, Distulisti Christum tuum. Verum differri dicitur aliquando duobus modis: vno eoque proprio differtur, quod certo quidem tempore statueramus facere, sed impeditur, quia nõ fecimus, distulimus, ac reiecimus in aliud tempus. Sic non distulit Dominus, quasi impeditus interturbatusque hominum peccatis, ne tam citò mitteret Christum quàm alioqui decreuisset. Ast alio modo differtur, quod reponitur in longius tempus, quàm videatur hominibus fuisse faciendum. Cùm enim plerique censent tempus adesse vt quippiam fiat, necesse tamen, differri dicunt: cùm is qui facit, non eo tempore statuerit facere, quo facturus antea putabatur. Iuxta posteriorem hunc modum Propheta dixit, Distulisti Christum tuum. Quia enim Dauidi factæ erant magnificæ illæ promissiores, quæ prius commemorantur in eodem Psalmo, passim credebantur implendæ in Dauid: expectabaturque hoc per illum Regem præstandum quod erat promissum. At cùm nihilominus præstitum id nõ est, eoque maximè tempore, quo plurimum egere liberatoris ope viderentur, oppressi nimirum & dissipati ab hostibus, dictum est à Propheta

*Vide August.
in Psalmo. 88.
conclione 2.*

ex persona eorum qui moram ferebant impatientibus, Deum distulisse Christum suum: non quia non eo tempore

pore miserat quo statuerat, sed quod decreuerit implere promissum, non quo tempore hominibus impleri oportere videretur. Quomodo & illud interpretatur Augustinus dictum Psalm. 77. Excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Nullus, inquit, hoc de Deo dicere auderet, nisi spiritus eius. Dixit enim, sicut videtur impiis insultantibus quòd velut ebrius diu dormiat, quando non tam citò quàm putant, hominibus subuenit.

CAPVT XVIII.

Futurane fuisset incarnatio filij Dei, si primus homo in accepta conditionis sua libertate perstisisset.

IA M quod quærunt aliqui, venturúsne in mūdum, & carnē generis nostri suscepturus fuerit Dei Filius, si non seipsum in miserandam seruitutem homo precipitasset, sed in eo in quo conditus fuit honore permanisisset: tamen nonnullis videatur esse curiosum, hoc tamē vtilitatis affert, vt principalis & propria Dominicæ incarnationis causa noscatur. Quam nos quidem non dubitamus esse eam quæ celeberrimis illis Christiani symboli verbis expressa est, quibus dicitur: Qui propter nos homines, & propter nostrā salutem, descendit de cælis. Ac rectè quidem propter nos homines. Non enim vsquam angelos, inquit Paulus, sed semen Abrahamæ apprehendit. hoc est, interprete Chrysofomo, Non angeli naturam suscepit, sed hominis. Quare ergo, inquis, non dixit, Suscepit; sed illo verbo vsus est, Apprehendit? Nimirum ex metaphora insequentium eos qui auersi sunt, & omnia facientium vt fugientes occupent, & vt resilientes apprehendere valeant. Aufugientem quippe ab ipso naturam humanam & procul aufugientem insecutus, apprehendit: ostendens quoniam misericordia sola & gratia & cura quā de nobis habuit, hoc fecit. Idcirco addidit deinde

Hebr. 2.

Homil. 5. in epist. ad Hebr.

Q

Sym.

Symbolum: Et propter nostram salutem. Perieramus enim, neque à Deo poteramus, nisi in nostram perniciem, aufugere. Ea igitur propriè de causa Filius Dei naturam nostram assumpsit, vt funesta perditam seruitute, libertati restitueret ac saluti, nunquam id profectò facturum, nisi tanta nos ruina depressisset. Sed quidam existimant assumptionem humanæ naturæ à pœnis & miseris liberæ futuram fuisse, etiam si homo integer permanisset. Præcipuam enim causam simplicis eiusmodi incarnationis existisse, exaltationem & gloriam humanæ naturæ, & alias quasdam utilitates quæ commemorantur à Bonauentura copiosè, quæ quidem utilitates & causæ etiam in statu integro locum habituræ fuissent. quæcunque autem obijciuntur eis argumenta, siue de Scripturis, siue de Patribus, hæc eludunt, intelligi commentantes incarnationem quæ facta est: hoc est, assumptionem naturæ miseræ & obnoxie morti, non autem eam quæ futura fuisset si homo non peccasset. Ac Bonauentura quidè dicit hanc sententiam magis esse consentaneam rationi, aliam vero pietati fidei: additque nescire se vtra sit alteri anteponenda. quod tamen satis mirum est ab eo dici: cum indubitater in eiusmodi causa anteponendum sit, quod pietati fidei magis deprehendatur esse consentaneum. Thomas quoque in tertium Sententiarum dicit hæc probabiliter posse sustineri, quod futura fuisset incarnationis propter exaltationem humanæ naturæ, & perfectionem totius vniuersi. Nos verò dicimus, Christianam religionem non nisi vnâ incarnationem nosse, quæ facta est. eius autem causam in literis sacris querendam esse, non humanis ratiocinationibus indagandam. Cùm enim ea res ad altissima diuinæ sapientiæ consilia pertineat; non potest eius ratio cognosci, nisi quantum ille nobis patefacere dignatus est. quoniam autem ad nos magnopere pertinebat, vt sciremus cur

In 3. dist. 1.
§. f.

et. 10. 11

et. 10. 11
et. 10. 11

præci-

præcipuè conditor noster homo fieri dignatus esset, apertè nobis frequenterque sui consilij rationem literis sacris expressam reliquit. nimirum ob hoc factum id esse, vt hominum genus erueretur de potestate tenebrarum, vt viciata peccatis natura instauraretur & sanaretur; vt mortuus peccatis homo viuificaretur, perditus recuperaretur, atque ad amissam felicitatem reuocaretur. Neque vsquam insinuata nobis est alia ratio & causa aduentus Dominici, quæ esset à ratione liberandi hominis seiuncta; neque profectò, sine periculo humanæ temeritatis, aliam causam fingere posse videmur tantæ rei. Venit, inquit Scriptura, Filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Venit in hunc mundum peccatores saluos facere. In Epistola quoque ad Hebræos, Quia, inquit Apostolus, pueri communicauerunt carni & sanguini, propterea & ipse participauit iisdem: vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolus; & liberaret eos qui timore mortis per totam vitã obnoxij erant seruituti. Et est quidem in Scriptura diuina significatum, incarnationis Dominicæ finem fuisse, naturæ humanæ in Christo exaltatione & gloriam; sed ad quam humilitatis & passionis via veniretur: quemadmodum ille indicat Lucæ locus: Nonne hæc oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriam suam? passionis autem viam non conueniebat ingredi Filium Dei, vt sic naturam in se humanam extolleret, nisi peccatum precessisset. His sacrarum literarum testimoniis, Veterum doctrina valde consentit. Chrysostomi in Epistolam ad Hebræos: Propter hoc, inquit, carnem assumpsit nostram, propter misericordiam solam, vt miseretur nostri. Non est enim alia quæpiam causa dispensationis, quàm hæc sola. Vidit quippe humi iacere proiectos, pereuntes, mortisque tyrannidem patientes, & misertus est. Et iterum homil. 67. in Matthæum: Hæc, inquit,

Lucæ 19.

1. Timot. 2.

Hebr. 2.

Ultimo cap.

Homilia 67.

Q 2

inquit,

Cap. 6.

inquit, curationis sola causa est, propter quam in hunc mundum descendit. Ambrosij, in libro quem scripsit De incarnationis Dominicæ sacramento, Didicisti, inquit, quia sacrificium de nostro obtulit, nam quæ erat causa incarnationis, nisi ut caro, quæ peccauerat, per se

Cap. 1.

redimeretur? Et libro de Paschæ mysterio, Pascha nostrum, inquit, immolatus est Christus: ad hoc enim

Cap. 4.

humanum corpus Christus accipiens, se in passionem Paschæ mysterio consecrauit. Et rursum in eodem: Interitum hominum, inquit, dolens diuina censura, non per seruum vatem, nec per Angelum inuisibilem, sed ad hoc per substantiã humanæ carnis in homine Deus

Cap. 11.

ueniens habitauit, ut honestam viuendi formam mortalibus daret, & æternam vitam exemplo suæ mortis

Cap. 12.

& resurrectionis aperiret. Augustini, Serm. 9. de verbis Apostoli: Nulla causa, inquit, fuit veniendi Christo Domino, nisi peccatores saluos facere. tolle morbos, tolle vulnera, & nulla est causa medicinæ. si venit de celo magnus medicus, magnus per totum orbem terrarum iacebat ægrotus. Et Serm. 8. proferens illud ex

Cap. 19.

Luca: Venit Filius hominis quærere & saluum facere quod perierat: Si homo, inquit, non periisset, Filius hominis non venisset. ergo perierat homo, venit Deus homo. Et iterum, Quare paruulum adfers ad Christum, si non perierat? quare enim venit Christus in

Cap. 20.

mundum, nisi peccatores saluos facere? Alia causa non fuit quare veniret in mundum. non enim de celo ad terram merita nostra bona, sed peccata duxerunt. Et rursum in Psalm. 36. *Si tu, ô homo, non dimitteres Deum,*

Serm. 1. de Pentecosta.

non fieret pro te Deus homo. Leonis: Si homo, inquit, ad imaginem & similitudinem Dei factus, in suæ honoris naturæ mansisset, nec diabolica fraude deceptus à lege sibi posita per concupiscẽtiam deuiasset, creator mundi creatura non fieret: neque aut sempiternus temporalitatem subiret, aut equalis Deo Patri Filius, formam

(serui)

serui, & similitudinem carnis peccati assumeret. Ad hæc postremò & ipsa adiungi ratio potest. siquidem incarnatio etiam si miseria careat & afflictione, habet tamen quandam humiliationem & deiectionem Dei, cum natura humana ex ipsa sui conditione serua sit, vt taceam quanto interuallo sub naturæ diuinæ sublimitate iaceat, quantumcunque bonis dotibus ornata cogitur. Vnde ad Philipenses Apostolus: Cum in forma, inquit, Dei esset, exinanivit semetipsum, formam serui accipiens. Et Leo Serm. 5 de Natiuitate, tractans eum Pauli locum: Propter nostram infirmitatem, inquit, extenuauit se in capacibus sui. Vnde etiam exinanisse se dicitur, tanquam se propria virtute euacua- uerit, dum in ea humilitate, qua nobis consuluit, non solum Patre, sed etiam seipso factus est minor. Et Augustinus Tractatu secundo in Ioannem: Quod factus est Filius hominis, inquit, non fuit gloria eius, sed humiliatio. Multaque alia sunt quæ huc afferri possent, quod demonstraretur ne rationi quidem hoc consentaneum fuisse, vt filius Dei carnem susciperet, si homo non peccasset. Quod si propter aliud Dei Filius proprie præcipueque venisset: quale esset vt id scripturæ silent, Patres præterirent, ignoraret Ecclesia, pauci quidam philosophicis rationibus diuinarent? Validissimum autem inter argumenta quibus altera fulcitur opinio, hoc videtur esse, quod petitur ex eo loco vbi scriptum est in significationem futuri huius mysterij: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne vna: & hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. id quod Prophetice primus ille parens dixisse putatur. quin & Apostolus ipse ad futuræ incarnationis prænunciationem hoc retulit in Epistola ad Ephesios, cum ait: Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico, in Christo & in Ecclesia. Præuidit igitur Adamus incarnationem

Cap. 1.

Variis vtitur argumentis ad eius sententiæ probationem quidam Basilisus Groningensis, cuius nomen est in classe hæreticorum.

Epl. 1.

23 nem

nem Filij Dei futurā, neque tamen sui lapsus præsci-
 fuit. erat igitur futura incarnatio, etiam si nullus eius
 lapsus extitisset. Respondendum est primò: si Adamus
 tanquam Propheta prævidit hęc futuram incarnatio-
 nem Filij Dei, ad id prænosendum diuino lumine
 oportet fuerit illustratus, Prophetarum more, qui di-
 uino spiritu pleni, quæ ratione prævideri nõ poterant,
 euentura præcinebant. Non potest igitur humana ra-
 tione colligi fuisse futurum, ad quod prænosendum
 etiam integro homini, maxime que in omni rerum co-
 gnitione vigenti, necessarium fuit prophetiæ donum.
 Vnum planè, imò hoc vnũ maximè de his rebus fuit,
 quarum habet Deus causas in seipso absconditas, quas
 rebus conditis nõ in seruit, & quæ præter vsitatum na-
 turæ cursum mirabiliter fiunt, sicut docet Augustinus
 libro nono de Genesi ad literam. Deinde non est ne-
 cesse aut consequens, vt is qui effectum norit, eius con-
 tinuò causam vel deprehendat vel etiam suspicetur.
 Ideoque potuit Adamo pate fieri diuinitus incarnatio-
 nis mysterium, occultata adhuc tantæ rei causa. Quod
 si quis intempestiuum putet ante morbũ, cuius vitã
 summa erat homini primò potestas, medicinæ signifi-
 cationem dari; nõ erit alienum dicere, diuino quidem
 spiritu Adamum hæc verba protulisse, in quibus et
 dispositione Dei inesset huius mysterij significatio: sed
 hanc illum significationem nescisse, quoniam adhuc
 sciri minimè cõueniret. si quidem & aliorum quorum-
 dam in mulieris formatione gestorum dictorumque
 sacramentum, certum est illum ignorasse, vt eius quod
 de latere dormientis Adæ mulier formata est: id quod
 interpretantur veteres significasse, de latere Christi in
 cruce mortui edificandã Ecclesiam: vt videre est apud
 Augustinum tractatu 15. in Ioannem. & libro duode-
 cimo contra Faustum cap. 37. & 38. & in Psalm. 56.
 Quin & Apostolus indicauit fuisse hoc sacramentum
 eius

his fuit.

eius rei, cap. 2. epist. ad Ephesios, alludens ad verba
 Genesis, cum ait: Quia membra sumus corporis eius,
 de carne eius & ossibus eius: quemadmodum videli-
 cet Eva os fuit de ossibus Adæ, & caro de carne eius. Et
 Augustinus capite vltimo libri noni de Genesi ad liti-
 ram, dicit Apostolū interpretari mysterium magnum
 inesse in eo toto quod sic expressum est: Hoc nūc os ex
 ossibus meis, & caro de carne mea, &c. Atqui nemo
 dicitur Adamum præuidisse, Christū esse in cruce
 moriturum, vt ex eius latere flueret sanguis & aqua, ex
 quibus ædificaretur Ecclesia. Tum enim lapsum suum
 facilè omnes dant præuisurum fuisse: quem vel cauere
 noluisse, & fuisse prauus; vel non potuisse, & fuisse
 miser antè quàm malus. Cùm igitur hæc ibi gesta sine
 in figuram nostræ redemptionis & instaurationis per
 Christum, fueritque mysterium hoc Adamj verbis
 comprehensum, quibus ait: Hoc nunc os ex ossibus
 meis, &c. nec ramen quid allegoricè significaretur in-
 tellexerit; nihil mirandū est, si etiam propheticè dixe-
 rit: Propter hoc relinquet homo patrē & matrem, &c.
 probè quidē intelligens, in posteris deinceps futurum
 coniugiū, neque id nisi spiritu prophético cognoscens:
 ignarus tamen eius mysterij quod per allegoriam si-
 gnificabatur ipsa re coniugij. Nam & propheticè Cai-
 phas dixit, Expedire vt vnus homo moreretur pro po-
 pulo, quamuis nescius quātam rem vaticinaretur: hoc
 sanè interest inter hunc & illum, quod hūc mysterium
 illud conueniebat habere non ignoratum, quo ad sa-
 lutem indigebat: ad illum verò adhuc sanum & inte-
 grum, nondum pertinebat huius tam necessariz agris
 medicinæ cognitio: ideoque hūc quidem turpe fuit
 prophetare nesciētem: illum verò non dedecuit: tam-
 etsi & in hoc etiam spiritus propheticus rectè intelli-
 gitur, quod vxore conspecta, mox cognōrit ex reuelā-
 tione Dei, quomodo fuerit ei formata, quod alioqui

scire non poterat, arctissimo videlicet somno conso-
 pitus. neque enim futura solum, verumetiam præterita
 prophetiæ spiritu enarrantur: sicut Moyses propheta-
 uit de creatione cæli & terræ. Diuus interim Augusti-
 nus hanc Adami propheticam reuelationem etiam ad
 vltimarum rerum prænotionem retulit, sic scribens
 libro nono de Genesi ad literam: Illa, inquit, extasis
 quam Deus immisit in Adam, vt soporatus obdormi-
 ret, rectè intelligitur ad hoc immissa, vt & ipse mens
 per extasim particeps fieret tanquam Angelicæ curiæ
 & intrans in sanctuarium Dei, intelligeret nouissima.
 Denique euigilans, tanquam prophetiæ plenus, cum
 ad se adductam costam suam mulierem videret, eru-
 ctavit continuò quod magnum sacramentum cõmen-
 dat Apostolus: Hoc nunc os ex ossibus meis. quæ ver-
 ba cum primi hominis scriptura fuisse testetur, Domi-
 nus tamen in Euangelio Deum dixisse declarauit. vt
 hinc intelligeremus, propter extasim quæ præcessit in
 Adam, hoc eum diuinitus tanquam Prophetam dice-
 re potuisse. His Augustinus verbis Adamum quidem
 significat vidisse nouissima: sed quæ, & quousque, non
 expressit. Nam quod auctor Libri promissionum &
 prædictionum sub nomine Prosperi, dicit Adamum
 ex latere Christi in cruce pendētis formandam vidisse
 Ecclesiam, id ne omnino repudiandum putetur, sic ac-
 cipi potest, vt intelligatur præuidisse, propterea quòd
 prænunciando ad modum præuidentis sese habuerit:
 quomodo & irasci Deus, & pœnitentia duci intelli-
 gitur, quòd sese ad modum irati pœnitentis que gerat.
 Sed quoniam huius quoque nunc Libri mēsuram im-
 plesse videmur; finem facimus, ad explicandam Chris-
 tianæ libertatis rationem festinantes.

Cap. v.